

STRATEGIA DE DEZVOLTARE „EDUCAȚIA 2030”

I. INTRODUCERE

Strategia de dezvoltare „Educația 2030” (în continuare – *SD „Educația 2030”*) trasează politicile Guvernului în domeniul educației, descrie conținutul și mecanismul de realizare a acesteia și determină impactul asupra sistemului de educație, a societății și a statului, pentru a optimiza formarea intelectuală, culturală și profesională a cetățenilor.

În Republica Moldova, educația reprezintă o prioritate națională, fiind factorul de bază în promovarea valorilor democratice, a asigurării drepturilor omului, a cetățeanului, în dezvoltarea capitalului uman, în formarea conștiinței și identității naționale, în valorificarea aspirațiilor de integrare europeană, cu rol primordial în crearea premiselor pentru dezvoltarea umană durabilă și edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere.

Republica Moldova promovează o politică educațională racordată la politicile educaționale europene și internaționale, relevantă pentru soluționarea problemelor și nevoilor actuale ale sistemului educațional și ale beneficiarilor acestuia. Documentele de dezvoltare strategică a sistemului de învățământ demonstrează preocuparea Guvernului pentru schimbarea accentelor în educație, în favoarea calității și sustenabilității, dar și pentru dezvoltarea competențelor-cheie de învățare pe parcursul întregii vieți.

SD „Educația 2030” este elaborată în conformitate cu următoarele documente: Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”; Obiectivele Dezvoltării Durabile ale ONU; Acordul de asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte; Competențele-cheie pentru învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018), Declarația de la Incheon (2015); Carta Consiliului Europei cu privire la Educația pentru Cetățenie Democratică și Educația pentru Drepturile Omului.

Totodată, obiectivele trasate în SD „Educația 2030” își găsesc exprimare în faptul că la elaborarea ei s-a ținut cont de un șir de contradicții, precum și de unii factori interni și externi care împiedică dezvoltarea educației.

Contradicții la nivel social, politic, economic, valoric și educațional:

așteptările societății și calitatea educației;
cadrul prioritar al educației, necesitățile economice ale educației și oportunitățile/posibilitățile financiare ale statului;
opțiunile statului și nevoile cetățenilor privind dezvoltarea educației la un nivel competitiv internațional.

Factorii interni:

1) Valorificarea prevederilor analitice și strategice fundamentate în Raportul „Evaluarea cuprinzătoare a sectorului educațional din Republica Moldova (2019)” și în Raportul de evaluare intermediară a Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”. Accentul este pus pe identificarea, prioritizarea și analiza problemelor din perspectiva factorilor care le-au generat, inclusiv pe analiza disparităților privind accesul la educație de calitate între mediul rural și cel urban, al grupurilor vulnerabile ale populației și al celor din diverse etnii. Este de menționat că scopul Raportului „Evaluarea cuprinzătoare a sectorului educațional din Republica Moldova (2019)” și al Raportului de evaluare intermediară a Strategiei de dezvoltare a educației

pentru anii 2014-2020 „Educația 2020” a fost de a analiza starea actuală a educației și de a identifica problemele principale.

2) Necesitatea racordării politicilor educaționale la politicile statului, reflectate în: Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”; Planul Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului, în Planul de pregătire și răspuns la infecția cu coronavirus de tip nou (COVID-19) – Republica Moldova; Strategia de transformare digitală pentru anii 2023-2030 și în alte documente de politici publice conexe pentru atingerea obiectivelor strategice de dezvoltare a educației (Strategia Națională de Sănătate 2030; Strategia de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027; Programul pentru susținerea populației de etnie romă pentru anii 2022-2025).

3) Necorespunderea nivelului de calitate al sistemului de învățământ cu așteptările societății și cu unele standarde naționale și internaționale.

4) Necesitatea fundamentării și elaborării unor demersuri conceptuale, metodologice, manageriale și praxiologice de dezvoltare a sistemului de educație pe termen mediu și lung;

5) Necesitatea dezvoltării unui sistem de educație care să preîntâmpine șocurile sociale, demografice, economice, ecologice și pandemice, prin dezvoltarea competențelor individuale ale oamenilor de a intui și a face față acestor șocuri, atât la nivelul învățământului formal, cât și al celui nonformal.

Factorii externi:

1) Necesitatea racordării politicilor naționale educaționale la documente și acorduri internaționale la care este parte și Republica Moldova; la documente elaborate de ONU, Consiliul Europei, Uniunea Europeană, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD) și de alte organisme internaționale. În primul rând, racordarea acestora la Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD) ale ONU, ale Acordul de asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, ale Parteneriatului Global pentru Educație, ale strategiilor de elaborare a Planului Educațional, ale documentelor UNESCO privind cei 15 indicatori pentru sprijinirea educației și a viitorului educației: a învăța să devii.

2) Necesitatea transferului și extinderii în sistemul de educație din Republica Moldova a experiențelor, inovațiilor și bunelor practici internaționale.

Scopul SD „Educația 2030”: determinarea direcțiilor strategice de acțiuni necesare pentru soluționarea problemelor identificate sistematic și pentru atingerea obiectivelor de dezvoltare în domeniul educației, precum și previziunea schimbărilor ce vor interveni datorită implementării Strategiei.

Cadrul conceptual, metodologic, teleologic, axiologic și praxiologic de dezvoltare a educației pe termen mediu și pe termen lung este demersul principal de politici educaționale în baza căruia se vor elabora strategiile raionale/municipale și instituționale de dezvoltare a educației.

Strategia se bazează pe rezultatele analizei situației în domeniu și descrie situația la care se dorește să se ajungă; propune direcțiile de acțiune necesare pentru atingerea fiecărui obiectiv în parte; proiectează impactul pe termen lung – schimbările ce vor interveni datorită implementării Strategiei și impactul principalelor acțiuni propuse cu indicatori de măsurare a gradului de atingere a rezultatelor planificate, de costuri pentru buget, de riscuri ale implementării, fiind înaintate și proceduri de monitorizare, evaluare și raportare.

Dat fiind faptul că educația este atât un scop în sine, cât și un mijloc ce contribuie la atingerea obiectivelor de dezvoltare socioeconomică a țării, Strategia valorifică pilonii și obiectivele de dezvoltare durabilă prevăzute în Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” și le transpune în axe valorice și viziuni strategice asupra dezvoltării educației pe termen mediu și pe termen lung.

SD „Educația 2030” va fi implementată pe parcursul anilor 2023-2030 în două etape: (termen mediu, termen lung), în baza documentelor de politici educaționale, documentelor

reglatorii/normative, inclusiv prin modificarea unor prevederi legislative. Astfel, SD „Educația 2030” va fi însoțită de Programul de implementare a acesteia pentru anii 2023-2025. Totodată, SD „Educația 2030” și Programul respectiv vor servi drept bază pentru panificarea strategică și operațională a dezvoltării educației la nivel central și local.

La elaborarea SD „Educația 2030” au fost implicați actorii relevanți: Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Economiei, ministerele care au în subordine instituții de învățământ, organele locale de specialitate în domeniul învățământului; organizațiile neguvernamentale (ONG) de profil ș.a. Grupurile țintă ale SD „Educația 2030” sunt copii de vârstă preșcolară, elevii din învățământul general, studenții, cadrele didactice din sistem de la toate nivelurile, cercetătorii, părinții, comunitățile locale, angajatorii, alți actori, atât din domeniul educației, cât și din domeniile aferente care au tangență cu educația.

II. ANALIZA SITUAȚIEI

Secțiunea 1 Contextul general

Situația economică dificilă, cu impact negativ asupra dezvoltării sistemului de educație

Deși în ultimele două decenii economia Republicii Moldova a evoluat: din 2010 până în 2019 rata de creștere medie anuală a Produsului Intern Brut (PIB) a fost de cca 4,5%; PIB-ul *per capita* la paritatea puterii de cumpărare, în prețuri constante, a crescut de la 2813 dolari SUA în anul 2000 la cca 6725 de dolari SUA în 2019, însă comparativ cu țările din Europa Centrală și de Est a rămas la cel mai scăzut nivel.

În acest context, rolul sectorului *Educației* ca factor determinant al dezvoltării socioeconomice durabile a țării va crește, ceea ce presupune necesitatea abordării sistemice a politicilor educaționale.

Probleme demografice majore și impactul acestora asupra dezvoltării sistemului de învățământ

În ultimii ani sporul natural al populației din Republica Moldova este negativ, în special în mediul rural. Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS), în anul 2014 numărul populației cu reședință obișnuită constituia 2,869 milioane de locuitori, iar la moment actual este de 2,640 milioane. Declinul demografic are drept cauze scăderea natalității, nivelul ridicat al mortalității, emigrația masivă a populației.

Fenomenul migrației și al exodului de creiere (*brain drain*). Republica Moldova este poziționată printre primele 10 state din regiunea europeană și din Asia Centrală după ponderea numărului de emigranți din populația totală de pe glob

În ultimii ani migrația externă a avut o dinamică evidentă, înregistrând la sfârșitul anului 2014 – 271,611 mii, iar la sfârșitul anului 2016 – 300,916 mii de cetățeni. Conform estimărilor oficiale ale BNS, în anul 2021 cca 352 mii de persoane cu vârsta de peste 15 ani se aflau la muncă în străinătate. Totodată, conform estimărilor Organizației Internaționale pentru Migrație, în anul 2019, numărul migranților moldoveni atingea 1 milion de persoane (SND „Moldova Europeană 2030”).

În același timp, potrivit programelor Fondului Națiunilor Unite pentru Populație (UNFPA), până în 2035 populația țării ar putea să scadă la două milioane, dintre care fiecare a treia persoană ar avea peste 60 de ani.

Migrația, însoțită și de schimbările în rata fertilității și în componența familiei, a dus la scăderea considerabilă a populației școlare, la dispariția unor școli mici, devenită regulă, la educația elevilor în familii incomplete, la fenomenul de abandon școlar și, în consecință, la un nivel scăzut de calitate a educației.

Agravarea stării de sănătate a populației, influențată inclusiv de pandemia COVID-19 și urmările generate de aceasta

Pandemia COVID-19 a agravat considerabil starea de sănătate a populației, inclusiv starea de sănătate psihologică. Deși în ultimii 20 de ani starea de sănătate a populației Republicii Moldova a înregistrat anumite îmbunătățiri, a crescut speranța de viață sub aspect comparativ 1996-2021: de la 63 la 66,8 ani bărbați și de la 69 la 75,1 ani femei (SND „Moldova Europeană 2030”), totuși la acest capitol Republica Moldova se plasează sub standardele regionale.

Spectrul problemelor de sănătate cu care se confruntă adolescenții și tinerii este foarte divers. Astfel de fenomene ca fumatul și consumul excesiv de băuturi alcoolice, rata înaltă de infectare cu HIV în rândurile tinerilor și sarcina în rândul adolescentelor, sănătatea psihoemoțională precară, bolile, starea epidemiologică generată de infecția cu coronavirus de tip nou (COVID-19) afectează puternic funcționalitatea sistemului de învățământ și perspectivele dezvoltării acestuia.

Diminuarea rolului familiei în educația copiilor

Familia și instituția de învățământ sunt factorii determinanți ai educației copiilor. Conform datelor recente, peste o treime dintre adolescenți au cel puțin un părinte care lucrează în străinătate și aproximativ 10% dintre adolescenți au ambii părinți plecați la muncă peste hotare. În acest context, atenția statului față de familie ca factor primordial în educația copiilor trebuie să fie una dintre perspectivele prioritare ale politicilor sociale. Sistemul educațional trebuie să ofere tuturor copiilor aceleași oportunități de învățare și dezvoltare indiferent de mediul familial și socioeconomic din care provin.

Schimbările climatice care afectează dezvoltarea țării

Deoarece economia și, în primul rând, sectorul agricol sunt extrem de vulnerabile la schimbările climatice: secetă, ploi abundente, grindină, insuficiența apei potabile etc., apare necesitatea stringentă de educație pentru reziliență.

Secțiunea a 2-a Contextul internațional

Sistemele de educație contemporane se află sub o presiune din ce în ce mai mare, generată de „provocările globale”. În pofida oportunității persoanei de a obține cunoștințe și de a se afirma la scară socială, dezvoltarea științei și a tehnologiilor sunt compromise de polarizarea economică care duce la polarizarea socială.

Procesele globale și impactul acestora asupra dezvoltării educației

1) Fenomenul globalizării reclamă ralierea la particularitățile de funcționare a sistemelor educaționale din lume și din regiune, precum și implementarea noilor tendințe și abordări în procesul educațional. Caracterul inevitabil al globalizării impune un ritm și un efort cărora Republica Moldova, pe alocuri, nu le poate face față în acest moment.

2) Impactul celei de-a patra revoluții industriale solicită Republicii Moldova implementarea noilor tehnologii în sistemele de producție, fapt ce influențează în mod direct și asupra conținutului educației.

3) Digitalizarea impune contexte de învățare virtuală ce influențează nemijlocit calitatea capitalului uman.

4) O mare provocare constă în trecerea de la educația pentru sustenabilitate la educația pentru dezvoltare sustenabilă, care constă în formarea unor comportamente ce facilitează un nou mod de viață.

5) Provocările demografice generează schimbări profunde în abordarea educației ca sistem și proces, precum: accentuarea importanței învățării pe parcursul vieții, asigurarea condițiilor de acces la o educație de calitate pentru toți.

6) Provocările războiului din Ucraina implică revizuirea cadrului valoric, accentul fiind pus pe educație pentru pace, democrație, libertățile omului și a popoarelor.

Politicile internaționale în domeniul educației

Dezvoltarea educației este una dintre țintele prioritare spre care sunt direcționate politicile elaborate de cele mai importante organizații internaționale (ONU și UNESCO, OECD și Banca Mondială, Uniunea Europeană etc.).

Educația de calitate este unul dintre obiectivele mondiale ale dezvoltării durabile (Orizont 2030), adoptate la cea de-a 70-a Sesiune a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite (septembrie 2015)¹: „Asigurarea unei educații incluzive, echitabile și de calitate, precum și promovarea, pentru toți, a oportunităților de învățare pe tot parcursul vieții”. Importanța acestei inițiative este maximă, întrucât reprezintă consensul celor 193 de state membre. Această inițiativă urmărește 17 obiective generale (*Sustainable development Goals – SDGs*), dintre care unul, cu numărul 4, se referă la educația de calitate.

Țintele și abordările strategice stabilite la nivelul ONU (și al organizațiilor parte din acest sistem – UNICEF, UNDP etc.) sunt susținute de evaluările internaționale și de studiile diagnostice realizate de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD), IEA² și de Banca Mondială.

Totodată, Uniunea Europeană a elaborat politici de sprijin pentru ca țările membre să atingă obiectivele comune în domeniul educației și formării profesionale.

În concordanță cu Acordul de asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, prezentul document strategic operaționalizează obiectivele strategice de convergență, asumate prin Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. Așa cum se arată în acest document³, „dispunând de acest acord, Republica Moldova trebuie să asigure implementarea acestuia, inclusiv cu suportul pe care îl poate oferi Uniunea Europeană, și să ia în considerare bunele practici din țările membre UE, corelate cu experiența proprie”.

Secțiunea a 3-a Contextul sectorial

În ultimele decenii în sistemul de învățământ s-au produs mai multe schimbări de diferit grad de complexitate și de influență asupra acestuia:

- 1) a fost pus în aplicare Codul educației al Republicii Moldova nr. 152/2014, care a deschis noi perspective și a creat noi oportunități de dezvoltare a educației pe termen lung;
- 2) sistemul de învățământ superior a aderat la Procesul Bologna (2005), ceea ce a facilitat alinierea la standardele europene și recunoașterea studiilor superioare peste hotare;
- 3) a demarat implementarea Cadrului Național al Calificărilor, aprobat în anul 2017, corelat cu Cadrul European al Calificărilor (2008);
- 4) a fost promovat conceptul incluziunii la toate nivelurile sistemului de învățământ, asigurând premisele realizării acestuia în plan normativ, metodologic și uman;
- 5) a fost asigurată dezvoltarea coerentă și unitară a Curriculumului Național prin elaborarea Cadrului de referință al Curriculumului Național, Cadrului de referință al educației timpurii, Cadrului de referință al Curriculumului pentru învățământul profesional tehnic, Cadrului de referință al Curriculumului universitar și a Cadrului de referință al educației și învățământului extrașcolar;
- 6) în sistemul de învățământ general funcționează a doua generație de curricula axate pe competențe, inclusiv pe competențe pentru educația pe parcursul întregii vieți, pe educația centrată pe elev, pe cele mai actuale abordări educaționale;

¹ <https://en.unesco.org/sdgs>

² IEA „International Association for the Evaluation of Educational Achievement” – Asociația Internațională pentru Evaluarea Rezultatelor Educaționale – administrează două evaluări – TIMSS și PIRLS.

³ Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, p. 26.

7) în învățământul profesional tehnic au fost implementate modalități moderne de realizare a studiilor, inclusiv axarea pe instruirea modulară și pe învățământul dual;

8) funcționează un sistem diversificat de formare profesională continuă a cadrelor didactice prin crearea de noi centre în acest sens, inclusiv prin implicarea instituțiilor de învățământ superior cu profil pedagogic etc.

Pe parcursul acestor ani, în sistemul de învățământ s-au realizat și se realizează și în etapa actuală mai multe proiecte pe diferite dimensiuni ale sistemului de învățământ (dezvoltarea infrastructurii, dezvoltarea învățământului profesional tehnic dual, dezvoltarea învățământului incluziv, asigurarea egalității de gen în educație etc.), finanțate de Banca Mondială, Uniunea Europeană, UNICEF, UNESCO, Parteneriatul Global pentru Educație (PGE), Guvernul României, Agenția Austriacă de Cooperare (ADA), Agenția Elvețiană de Cooperare și Dezvoltare (SDC), Ministerul Federal pentru Cooperare și Dezvoltare din Germania, UNFPA și de alte structuri internaționale. SD „Educației 2030” va asigura continuitatea, coerența și convergența în realizarea acestor proiecte.

Ministerul Educației și Cercetării, în parteneriat cu Consiliul Europei, a elaborat o serie de politici și instrumente în vederea consolidării rolului educației în dezvoltarea unei culturi a democrației și a drepturilor omului, precum Cadrul de referință al competențelor pentru Cultură, Democrație, recunoscând pregătirea pentru cetățenia democratică drept unul dintre obiectivele principale ale sistemului de învățământ.

Totodată, în sistemul de învățământ persistă și un șir de probleme cu diferit grad de complexitate, generate de mai mulți factori interni și externi.

Învățământul și piața muncii

Analiza rapoartelor de evaluare a sectorului *Educației* cu privire la angajare și structura șomajului denotă faptul că sistemul de învățământ nu este racordat optimal la cerințele pieței muncii sub aspect calitativ (nu oferă calificări relevante) și cantitativ (nu acoperă deficitul de forță de muncă calificată).

Situație și argument. Deși întregul sistem de învățământ profesional tehnic și superior este orientat spre formarea resurselor umane pentru toate sectoarele economiei naționale, studiile realizate de Ministerul Muncii și Protecției Sociale demonstrează perpetuarea deficitului de specialiști.

În baza datelor BNS pentru perioada 2016-2021, constatăm o diminuare a numărului de absolvenți ai specialităților cu profil pedagogic, care se angajează în sistemul educațional, excepție făcând anul 2021, când identificăm o dinamică pozitivă de 7 la sută.

În Republica Moldova, 26,1 la sută dintre tineri cu vârsta între 15 și 24 de ani sunt în afara sistemului de educație, formare și ocupație profesională (tinerii NEET)⁴. Acest procentaj este de două ori mai mare decât media UE⁵.

Un alt aspect al problemei ține de formarea culturii antreprenoriale a societății noastre, în primul rând a generației tinere. Deși în ultimii ani se promovează pe larg la scară națională educația antreprenorială și economică prin elaborarea și implementarea curricula în învățământul general și profesional tehnic, dar și în cadrul diferitor cursuri de formare continuă organizate de diferite instituții și ONG-uri de profil, această problemă rămâne una actuală.

Din perspectivă de gen, piața muncii are următoarea configurație: în structura totală a populației cu vârsta între 25 și 64 de ani nivelul de instruire al femeilor constituie în medie 55,5%, iar al bărbaților – 60,4%. În același timp, constatăm că gradul de implicare în programe de educație permanentă atât a femeilor, cât și a bărbaților este foarte redus (1,4% – bărbați și 0,3% – femei, în anul 2020). Rata de ocupare în rândul femeilor este mai mică decât cea a bărbaților.

⁴ Biroul Național de Statistică „Tinerii în Republica Moldova în anul 2020”.

<https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6729&idc=168>

⁵ Media UE: 12,9% pentru vârstele de 15-29 de ani și de 10,5 la sută în rândul tinerilor de 15-24 de ani.

Factori cauzali. Demografia; lipsa unui sistem modern de marketing educațional și a mecanismelor de ajustare a ofertei educaționale la necesitatea pieței muncii; nivelul scăzut de educație antreprenorială și economică a societății, în general, și a tinerei generații, în special; inerția pieței muncii și a sistemului de învățământ de a crea structuri comune: parcuri tehnologice, laboratoare științifice, întreprinderi cu funcții duble (de producere și de formare profesională etc.); nivelul scăzut de investiții dinspre agenții economici în sistemul de pregătire a resurselor umane și nivelul scăzut de protecție legală în acest sens; perpetuarea unui proces defectuos de ghidare în carieră; acțiuni limitate în ce privește pregătirea tinerilor pentru viață, dezvoltarea rezilienței la provocările psihoemoționale și dezvoltarea abilităților de adaptare continuă la nevoile pieței muncii; investiții limitate în crearea unui mediu sigur și prietenos în școli, dar și în timpul practicii profesionale și mai târziu la locul de muncă; majoritatea calificărilor oferite de furnizorii de servicii educaționale nu au la bază standarde de calificare elaborate pe domenii și niveluri de formare profesională.

Consecințe și riscuri. Nerezolvarea problemei privind interconexiunea sistemului de învățământ și a pieței muncii va duce la disfuncționalitatea pieței muncii și la scăderea calității formării profesionale inițiale și continue a specialiștilor pentru economia națională; sistemul de învățământ nu va asigura nici în continuare, în deplină măsură, dezvoltarea durabilă a societății; se va menține segregarea profesională de gen și diferențele salariale între femei și bărbați.

Finanțarea sistemului de învățământ

Investițiile în educație nu asigură competitivitatea economiei naționale.

Situație și argument. În perioada 2016-2020, ponderea cheltuielilor publice pentru învățământ în PIB a crescut de la 5,3% la 6,1%, cu o scădere până la 5,5% în 2021. În același timp, ponderea cheltuielilor publice aferente învățământului în totalul cheltuielilor bugetului public național a cunoscut pentru aceeași perioadă evoluții fluctuante: după o creștere de la 17,7% înregistrată în 2016 la 18,4% în 2019, valoarea acestui indicator sub impactul pandemiei COVID-19 s-a redus în 2020 până la 17,2%, coborându-se până la 16,6% în 2021. Creșterea ponderii cheltuielilor publice pentru învățământ în PIB, comparativ cu descreșterea ponderii acestora în totalul cheltuielilor bugetului public național, se explică prin reducerea mult mai accentuată a PIB-ului, comparativ cu diminuarea cheltuielilor bugetului public național pe același interval temporal.

Deși în mărime absolută cheltuielile publice aferente învățământului au crescut constant (de la 8,558 mil. lei în 2016 până la 13,398 mil. lei în 2021), totuși investițiile realizate în ultimii ani nu au reușit să acopere necesitățile unui sector care își propune să pregătească forță de muncă competitivă pentru o economie globală.

În structura cheltuielilor publice pentru învățământ, în 2020 ponderea cea mai mare a fost deținută de învățământul secundar: 5917 mil. lei sau 49%, urmat de educația timpurie și învățământul primar: 3590 mil. lei sau 30%, învățământul profesional tehnic: 1052 mil. lei sau 9%, învățământul superior: 1073 mil. lei sau 8% (conform informației Ministerului Finanțelor și Biroului Național de Statistică).

Factori cauzali. Una dintre provocările sensibile cu impact financiar puternic este utilizarea inefficientă a capacităților de proiect ale instituțiilor de învățământ ca urmare a diminuării contingentului de elevi/studenti. În consecință, creșterea constantă a finanțării de la stat, însoțită de scăderea numărului de elevi/studenti, determină, frecvent, ridicarea exagerată a cheltuielilor unitare, fără o ameliorare corespunzătoare a calității procesului educațional.

Consecințe și riscuri. Investițiile în educație, care nu asigură un nivel înalt de calitate și funcționalitate a sistemului de învățământ, nu vor asigura nici dezvoltarea durabilă a economiei și nici a societății în general, fiind una dintre principalele vulnerabilități. Fără o salarizare adecvată atractivitatea ocupației de profesor va rămâne redusă, indiferent de calitatea formării profesionale.

Capitalul uman și intelectual

Funcționalitatea și performanța sistemului de învățământ sunt afectate de un dezechilibru cantitativ, calitativ, de gen, de vârstă, de mediu (rural, urban) în domeniul capitalului uman (didactic și managerial) la toate nivelurile, anume: nivelul scăzut de motivație și satisfacție profesională a angajaților din sistem, fluxul redus al intrărilor în sistem ale specialiștilor tineri, în special în mediul rural, fluxul sporit al ieșirilor/abandonului profesional în primii ani de activitate, insuficiența de profesori și manageri calificați, inclusiv în mediul rural, ponderea semnificativă a cadrelor didactice cu vârsta *sub și peste 60 de ani*, dezechilibrul de gen în structura personalului didactic.

Situație și argument. Numărul cadrelor didactice din sistemul național de educație s-a redus cu peste 20% în doar 10 ani. Dezechilibrul dintre câștigul salarial mediu lunar în învățământ, comparativ cu câștigul salarial mediu pe economie, acutizează problema atractivității scăzute a profesiei de cadru didactic; or, mărimea salariului cadrelor didactice nu asigură tinerilor un statut social adecvat tipului de activitate și complexității acesteia. Depopularea localităților rurale (în special din rândul populației tinere) ca urmare a locurilor de muncă limitate, a infrastructurii proaste și a lipsei perspectivelor (cel puțin, pe termen mediu) pentru un standard de viață decent determină insuficiența cadrelor didactice și manageriale calificate în mediul rural, în special a celor tinere.

Eforturile de sincronizare a rețelei școlare au condus la îmbunătățirea unor indicatori de eficiență internă a sistemului, în special, ai celor ce vizează raportul elevi–cadru didactic, care s-a mărit în ultimii 10 ani, în special în învățământul primar din zonele urbane, rămânând însă în stagnare continuă în cele rurale. Sistemul de învățământ național demonstrează în continuare dezechilibru de gen la toate nivelurile, ponderea femeilor în sistem din totalul de cadre didactice, constituind în medie cca 70 la sută.

Factori cauzali. Reducerea semnificativă a numărului de copii/elevi/ studenți, provocările pieței muncii, condițiile sociale, economice, psihologice, emigrarea masivă a populației, inclusiv a cadrelor didactice, pierderea atractivității profesiei de cadru didactic, sistemul învechit de formare inițială și continuă a cadrelor didactice, lipsa coerenței și colaborării între structurile manageriale pe verticală și orizontală sunt principalii factori ce determină schimbările semnificative din punct de vedere cantitativ și calitativ ale resurselor umane din sistemul educațional în ultimii 10 ani. În esență, sistemul de educație nu reușește să asigure realizarea cu succes a politicii de resurse umane, inclusiv formarea (inițială și continuă) de calitate, selecția corectă, pe baza valorii și recompensa adecvată, pe măsura performanței.

Consecințe și riscuri. Nivelul de competență, motivația și prestația cadrelor didactice, care influențează direct performanța sistemului educațional, respectiv, recrutarea, formarea profesională de calitate, motivarea, dezvoltarea continuă a performanțelor cadrelor didactice reprezintă strategia-cheie pentru promovarea educației de calitate. În context, dacă problema resurselor umane nu va fi soluționată prin acțiuni sistemice, cu caracter intersectorial, care să cuprindă toate procesele (recrutare, selecție, integrare, motivare, formare inițială și continuă, evaluare, salarizare), toate categoriile de personal, de la toate nivelurile sistemului (educație timpurie, învățământ general, profesional tehnic, superior, formarea continuă), sistemul educațional poate intra într-o criză profundă.

Sistemul de învățământ se confruntă în ultimele decenii cu multiple probleme, printre care: scăderea bruscă a numărului de elevi și studenți; diminuarea accesului la educație de calitate; rezultate joase la testări naționale și internaționale; nivel ridicat de abandon școlar, în special în rândul elevilor/studenților din familii vulnerabile, aceștia manifestând un comportament deviant și un nivel scăzut de motivare pentru învățare.

Situație și argument. Acest ansamblu de probleme este dedus din studiul „Evaluarea cuprinzătoare a sectorului educațional din Republica Moldova” și din analiza diferitor rapoarte, studii având la bază elevul ca subiect al educației.

1) Acces și cuprindere

Ca urmare a declinului demografic cauzat de sporul negativ al populației și de exodul populației peste hotare, a scăzut și scade în continuare numărul elevilor și al studenților, cu excepția celor încadrați în sistemul de educație timpurie. Conform datelor BNS, valorile numerice ale populației școlare sunt următoarele:

	2010-2011	2021-2022
Educația timpurie	130040	137113
Învățământul secundar general	396488	336713
Învățământul superior	107813	59647
	2016-2017	2021-2022
Învățământul profesional tehnic secundar	18980	15077
Învățământul profesional tehnic postsecundar	29811	29766

În anul de studii 2021-2022, în învățământul superior sunt cuprinși 59,7 mii de studenți, în ușoară creștere comparativ cu anul de studii precedent (cu 1,2%). Ponderea studenților la forma de învățământ cu frecvență era superioară (62,6%) celei cu frecvență redusă (37,4%). În instituțiile de învățământ superior publice sunt înscriși 50,2 mii de studenți, cu 1,4% mai mult comparativ cu anul de studii 2020-2021, reprezentând 84,1% din totalul studenților. Peste jumătate din studenții instituțiilor publice urmează studiile în bază de contract (56,6%).

2) Rezultatele testării naționale și internaționale

În ansamblu, din analiza rezultatelor evaluărilor naționale, mai exact – a notelor luate de elevi, se poate concluziona că nivelul de formare și dezvoltare a competențelor absolvenților tuturor nivelurilor de învățământ este în continuă creștere. Mai mult ca atât, în cazul evaluărilor interne (învățământul primar) și al celor semi-externe (învățământul gimnazial) media notelor respective este foarte înaltă, iar rata de promovare se apropie de 99%. În cazul evaluărilor externe (examenul de bacalaureat), care se consideră ca fiind cele mai obiective, cu rezultate comparabile la nivel național, rata de promovare în licee a crescut cu cca 23 de puncte procentuale, de la 71,39% în anul 2014 la 93,98% în anul 2021. Astfel, pe parcursul anilor 2014-2021, în cazul candidaților din licee, media notelor la examenul de bacalaureat a crescut de la 6,57 la 7,19. Deși această creștere s-a manifestat atât în mediul urban, cât și în cel rural, notele candidaților din liceele urbane sunt mai mari decât cele ale candidaților din liceele rurale cu cca 0,4 puncte de notare.

Evaluările internaționale. Republica Moldova a participat la mai multe evaluări internaționale, inclusiv la evaluările TIMSS (Tendințe în studiul internațional al matematicii și științelor) 1990, 2003 și 2007 și PIRLS (Progresul în studiul internațional al alfabetizării la citire/lectură) 2001 și 2006. Din anul 2009 țara noastră participă la PISA (Programul pentru Evaluarea Internațională a Elevilor). De atunci ea a participat la evaluările din anii 2009+, 2015 și 2018. Rezultatele evaluărilor PISA, studiu realizat pentru anii 2009-2018, relevă progrese semnificative, în special în domeniile citire/lectură și matematică (+36 de puncte și, respectiv, +24 de puncte), pe când în domeniul științe creșterea a fost mai moderată (+15 puncte).

În pofida acestor progrese, este alarmant faptul că ponderea elevilor care nu ating nivelul minim de competențe rămâne a fi semnificativă, oscilând în intervalul 40-50%. Analiza rezultatelor testelor PISA și a celor realizate de Ministerul Educației și Cercetării, dezagregate pe sexe, indică faptul că este afectată calitatea învățării de absența abordării nevoilor de învățare specifice în funcție de gen. Fetele depășesc performanța băieților în majoritatea domeniilor, deoarece ele își folosesc timpul liber mai mult pentru activități ce duc la învățare și succes academic, spre deosebire de băieți.

3) Absenteismul și abandonul

În conformitate cu Raportul de evaluare a Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”, Planul de acțiuni pentru prevenirea și combaterea abandonului școlar și a absenteismului în învățământul general, elaborat de Ministerul Educației și Cercetării (MEC) în 2015, a facilitat monitorizarea fenomenului. Datele administrative colectate de MEC diferă de datele statistice prezentate de BNS pe dimensiunea abandon școlar. Urmează a fi identificate diferențele în metodologia de colectare și calculare a datelor în aceste instituții pentru a defini problemele cu care se confruntă sistemul educației și pentru a le lichida. În același timp, nu sunt raportate expres acțiuni de prevenire și diminuare a abandonului școlar, ci preponderent de colectare și monitorizare a datelor. Principalul neajuns rezidă în lipsa unui document de politici și de acțiuni concrete de intervenție.

4) Grupuri vulnerabile de copii, elevi și tineri

Printre cele mai vulnerabile grupuri de copii, elevi și tineri din sistemul socioeducațional continuă să se regăsească cei din familiile sărace, din familiile cu un venit foarte redus al părinților, cei părăsiți de părinți, persoanele cu dizabilități, copiii din mediul rural, inclusiv din familiile de romi. În PISA 2018, performanța elevilor cu nivel înalt al statutului social, economic și cultural a crescut, în timp ce a elevilor nevoiași a înregistrat un regres la matematică și științe, față de edițiile anterioare. Sistemul educațional din Republica Moldova este marcat de un nivel mai înalt de inechitate decât sistemele educaționale din țările membre OCDE, cu excepția Bulgariei și României.

Comparativ cu țările membre OCDE și alte țări din regiune, în Republica Moldova se atestă mai mulți elevi din medii defavorizate și mult mai puțini elevi din medii favorizate, diferența dintre starea de bine a elevilor dezavantajați și a celor avantajați fiind una dintre cele mai semnificative. Acestea sunt argumente în plus în favoarea necesității unei politici dedicate grupurilor de elevi defavorizați. Se atestă un decalaj dintre criteriile de identificare a copiilor din medii defavorizate în domeniul social și în cel educațional. Criteriile stabilite de Legea nr. 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți sunt mai înguste decât criteriile folosite de Sistemul informațional de management în educație și copiii care cad sub incidența legii respective sunt de trei ori mai puțini la număr decât elevii în situație de risc, conform Sistemului informațional de management educațional (SIME).

5) Adaptarea psihosocială și educațională

Procesul de adaptare psihosocială a copiilor în instituțiile de învățământ este unul continuu. Mediul educațional, abordările metodologice cu privire la socializare, adaptare psihosocială și educațională a copiilor sunt în permanentă schimbare, fiind determinate de contexte psihosociale reale, de particularitățile psihologice și comportamentale ale copiilor.

Rezultatele studiilor privind adaptarea psihosocială a copiilor și tinerilor, ratele de tranziție spre maturitate denotă că eficiența internă în sistem este destul de înaltă în ce privește nivelul de absolvire fără abandon școlar și/sau repetenți.

Cu toate acestea, există grupuri vulnerabile care prezintă un risc mai înalt privind adaptarea psihosocială și educațională până la educația secundară, în special a copiilor cu dizabilități, a copiilor în situație de risc sau dificultate, a copiilor care provin din familii vulnerabile.

Barierile pentru copiii cu dizabilități includ lipsa informațiilor și a infrastructurii specifice nevoilor (de ex., drumurile și trotuarele care nu sunt accesibile pentru persoanele în scaune cu rotile și unitățile de transport care nu sunt adaptate nevoilor persoanelor cu dizabilități). Barierele adiționale în sistem sunt absența cadrelor didactice pregătite să lucreze cu copiii cu nevoi educaționale speciale, numărul redus de materiale didactice adaptate, rezistența la schimbare manifestată de unii manageri școlari, profesori și părinți, precum și adaptarea psihosocială a acestora.⁶

⁶ Hotărârea Guvernului nr. 944/2014 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”.

Copiii ai căror părinți au emigrat în străinătate se confruntă cu multiple provocări specifice în ceea ce privește participarea la educație, printre care abandonul școlar și absentismul. Alte riscuri legate de școală includ diminuarea performanțelor academice și lipsa motivației. Numărul acestor copii este în creștere, astfel, în anul 2014, numărul emigranților „autorizați” era de 104 mii de persoane,⁷ acesta crescând la 114 mii la sfârșitul anului 2021. Însă emigrarea autorizată constituie doar un segment foarte mic al fenomenului, provocarea majoră cu care se confruntă Republica Moldova este migrația externă în scop de muncă.

La alte grupuri de copii discriminați se referă cei ai căror părinți sunt infectați cu HIV; fetele și băieții discriminați în funcție de sex; copiii intimidați; copiii victime ale abuzului; copiii care provin din familii sărace, vulnerabile, marcate de comportament deviant și/sau delinvent.

6) Sănătatea copiilor, elevilor, tinerilor și deprinderile de viață

Coordonarea eforturilor diferitor sectoare în rezolvarea problemelor de sănătate ale adolescenților și tinerilor este adeseori fragmentară, insuficientă, cu unele abordări care diferă în diverse sectoare. În școli sunt subdezvoltate serviciile de sănătate și mecanismele de informare durabilă a acestora de către medicii de familie, serviciile de sănătate prietenoase tinerilor și alte servicii. Este de menționat faptul că sistemul de educație nu face parte din principalele surse de comunicare despre sănătate. În acest sens, pe primul loc se află lucrătorii medicali (57,1%), TV (40%) și internetul (36,1%).⁸

Starea de sănătate fizică și psihoemoțională, precum și performanțele școlare și randamentul didactic al copiilor, elevilor și profesorilor s-a înrăutățit pe parcursul anului 2020 din cauza crizei pandemice COVID-19. Aproximativ 20% dintre tineri au raportat o agravare a bunăstării psihoemoționale în timpul pandemiei COVID-19 și aproximativ 13% din totalul tinerilor care au recurs anterior la acțiuni de autovătămare au avut astfel de încercări, mai ales în timpul izolării.⁹ Totodată, au scăzut esențial performanțele copiilor și tinerilor în activitățile de educație fizică. O parte dintre orele de educație fizică s-au realizat online.

Elevii din Republica Moldova raportează că sunt expuși mult mai frecvent decât cei din majoritatea țărilor din regiune hărțuielilor școlare (*bullyingului*) – 16% au fost hărțuiți la școală cel puțin de două ori în ultimele două luni ale anului 2018, comparativ cu 11% în 2014. Bunăstarea mintală generală se reduce odată cu creșterea copiilor, în special fetele fiind expuse riscului de înregistrare a unor rezultate slabe privind bunăstarea mintală, comparativ cu băieții. În toate cele 45 de țări incluse în raportul OMS, unul dintre patru adolescenți declară că se simte nervos, iritat sau că are dificultăți de adormire cel puțin o dată pe săptămână.

Educația obligatorie pentru sănătate, care include și educația sexuală, s-a dovedit a fi eficientă în prevenirea comportamentelor riscante și a violenței bazate pe gen în rândul tinerilor, în prevenirea infecțiilor cu transmitere sexuală, a sarcinilor în rândul adolescenților, a abuzului și a hărțuirii sexuale.¹⁰

Educația sexuală aplicată sporadic a generat consecințe precum: sarcina timpurie, incidența mare a HIV/ SIDA și a altor boli sexual transmisibile – toate din cauza percepției eronate a normelor și perspectivelor de gen. Potrivit studiului de evaluare a comportamentelor de sănătate ale copiilor de vârstă școlară (HBSC), efectuat în Republica Moldova în 2021, 13,3%

⁷ Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Organizația Internațională pentru Migrație. „Profilul migrațional extins al Republicii Moldova 2014-2021”, http://bma.gov.md/sites/default/files/media/ra_pme_2014-2018_0.pdf.

⁸ Strategia națională de sănătate 2030.

⁹ UNFPA și Centrul de parteneriat pentru dezvoltare. (2020, august). Analiză: Impactul COVID-19 asupra bunăstării mentale a tinerilor din Republica Moldova, https://moldova.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/covid_19_impactul_wellbeing_0.pdf

¹⁰ Trei decenii de cercetare: cazul educației sexuale cuprinzătoare – *Science Direct 2021, Journal of Adolescent Health*, 2021, vol. 68, nr. 1, p. 13-27.

dintre adolescenții cu vârsta de 15 ani și 34,7% dintre cei de 17 ani sunt activi sexual și doar 62% dintre ei folosesc prezervativul.¹¹

Factori cauzali. Lipsa educației complexe obligatorii pentru sănătate, insuficiența implementării pe scară largă a modelului de școală promotoare de sănătate, care să asigure crearea unui mediu favorabil pentru dezvoltarea armonioasă a copiilor și tinerilor și să contribuie la dezvoltarea rezilienței, persistența în sistem a unui potențial nevalorificat de implementare a educației pentru sănătate și a educației fizice a copiilor, elevilor, tinerilor.

Consecințe și riscuri. Tergiversarea problemelor de acces și de facilitare, de socializare și adaptare psihosocială și educațională a persoanelor din diferite medii sociale, vulnerabile, inclusiv a copiilor refugiaților, copiilor rămași fără îngrijire părintească, cu dizabilități sau cu comportament deviant, va condiționa nerespectarea drepturilor fundamentale ale copiilor și accesul limitat la educație. Sistemul de învățământ nu-și va consolida capacitatea de sprijin pentru generația tânără în procesul de tranziție sigură și sănătoasă spre maturitate, fapt ce va avea repercusiuni asupra rezultatelor școlare, confirmate prin testările naționale și internaționale, fiind un impediment al bunăstării copiilor, adolescenților și tinerilor și al dezvoltării durabile a societății.

Sistemul de învățământ se confruntă cu problema eficienței educației incluzive și, în primul rând, a copiilor cu cerințe educaționale speciale (CES).

Situație și argument. Odată cu Strategia privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, aprobată prin Legea nr. 169/2010, au fost elaborate și ajustate o serie de acte normative, documente de politici ce au promovat educația incluzivă în Republica Moldova prin dezvoltarea de servicii și integrarea copiilor cu CES în instituțiile de educație și învățământ. În acest sens se menționează Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 523/2011, Codul educației al Republicii Moldova nr. 152/2014.

Bugetul raional alocat educației incluzive, care nu se calculează în baza necesităților individuale ale elevilor cu CES, constituie 2% din bugetul total pentru educație. Acesta, în mare parte, se consumă pentru plata salariilor cadrelor didactice de sprijin și într-o mai mică măsură (cel puțin în ultimii ani) pentru dotarea centrelor de resurse din școli, dezvoltarea serviciilor de asistență logopedică, asistență psihologică etc.

Factori cauzali. Accesibilitate redusă la mediul fizic al unui serviciu; buget insuficient; servicii de educație incluzivă calculate în baza numărului de copii cu CES, neconforme cu necesitățile individuale ale acestora; formulă inechitabilă de finanțare între raioane; insuficiența serviciilor psihologice, psihopedagogice, logopedice în instituții; metodologii neadaptate la specificul educației copiilor cu dizabilități intelectuale și senzoriale, cu tulburări din spectrul autist, cu dificultăți de învățare, tulburări de comportament; cooperare intersectorială neconsolidată; asigurare ineficientă a tranziției către învățământul profesional și către piața muncii.

Consecințe și riscuri. Segregarea copiilor cu CES sau realizarea neadecvată a educației la domiciliu ori în cadrul învățământului special; valorificarea ineficientă și risipa de resurse umane și financiare în sectoarele medicale, sociale și educaționale; identificarea tardivă a încălcării dreptului copiilor cu CES la servicii de abilitare și incluziune; ineficiența pregătirii cadrelor didactice pe arii specifice de dezabilitate (tulburări de limbaj, de comportament, rețineri în dezvoltare și autism, dizabilități severe neuropsihice, locomotorii, deficiențe de auz și văz).

Sistemul de învățământ se confruntă cu problema asigurării echilibrului de gen și a șanselor egale.

Situație și argument. În Republica Moldova nu există impedimente în ceea ce privește accesul la învățământ pentru niciuna dintre categoriile de sex. Deși rata de părăsire timpurie a

¹¹ HBSC study 2018, <http://www.hbsc.org/membership/countries/moldova.html>,
<https://www.facebook.com/OMSMoldova/videos/944169379698934>;

sistemului educațional de către băieți s-a dovedit a fi mai mare în anii 2019-2020, comparativ cu perioada anilor 2009-2010 aceasta a fost într-o ușoară descreștere. În același timp, nivelul de alfabetizare nu prezintă diferențe semnificative între fete și băieți, iar datele privind indicii de paritate de gen pe nivelurile educaționale relevă preponderent valori în favoarea fetelor, în special în învățământul terțiar.

Alte probleme conexe cu domeniul educațional sunt: disparități salariale semnificative, segregarea ocupațională cu salarii mai mici; distribuția inegală a muncii și a responsabilităților familiale; număr insuficient de locuri la creșe și grădinițe, ceea ce face dificilă pentru părinți reconcilierea vieții profesionale cu cea de familie. Fetele predomină în învățământul profesional tehnic postsecundar, iar băieții – în cel profesional tehnic secundar. De asemenea, prezintă interes distribuția acestora pe domenii: fetele se regăsesc preponderent în meserii din sfera serviciilor și îngrijirii, iar băieții – în domeniile tehnice. Fetele optează mai mult pentru învățământul superior.

Învățământul superior, comparativ cu cel profesional tehnic, înregistrează un nivel și mai mare de participare a populației feminine (59% din totalul studenților în anul de studii 2019-2020). Totodată, la studii superioare de master (inclusiv studiile integrate) ponderea studentelor reprezintă aproape două treimi din totalul studenților înscriși la acest nivel (64%), iar la studii superioare de licență – 57%.

Factori cauzali. Includerea dimensiunii de gen în documentele normative nu a fost realizată consecvent, fiind deseori redusă la abordarea tradițională a modelelor de rol, fapt ce duce la perpetuarea stereotipurilor de gen; număr limitat de programe de formare inițială și continuă obligatorie a profesorilor în contextul drepturilor omului și/ sau a unor module tematice privind dimensiunea de gen. În anumite grupuri vulnerabile, preponderent în mediul rural, predomină ideea abandonării școlii (în special, de către băieți) după treapta gimnazială și încadrarea timpurie în câmpul muncii sau urmând să însoțească părinții la munci peste hotare. Materiale didactice insuficiente privind problematica de gen pentru activitățile educaționale formale și nonformale; lipsa cercetărilor de moment și longitudinale prin prisma dimensiunii de gen în domeniul educației. Educația în familie și în cadrul instituțiilor de învățământ este, de asemenea, stereotipizată, încurajându-se anumite modele de comportament: la fete – sânguința, ascultarea, submisivitatea, dezvoltarea sexuală precoce etc., iar la băieți – agilitatea, spiritul antreprenorial, dominarea, concurența etc., ceea ce influențează performanța academică a acestora și integrarea în mediul școlar/universitar, precum și atitudinile cadrelor didactice.

Consecințe și riscuri. Segregarea ocupațională și, implicit, disparitățile de gen în salarizare și venituri; vulnerabilizarea femeilor din punct de vedere economic/profesional (de ex., venituri mai mici), social (stereotipuri și roluri sociale prescrise), familial (lipsa creșelor și accesul limitat la grădinițe au legătură directă cu imposibilitatea concilierii vieții profesionale cu viața de familie) și psihologic (dependența economică, riscul de a fi supuse abuzului).

Sistemul de învățământ se confruntă cu probleme în sfera educației interculturale și multilingve.

Situație și argument. Republica Moldova continuă, pe parcursul istoriei, să rămână exemplul unei țări extrem de diversificate – dacă nu chiar fragmentate – sub aspect etnopolitic. Această diversitate impune anumite constrângeri obiective în politicile educaționale, în special în ceea ce privește elementele identitare, dezvoltarea personală, socializarea etc. Or, pe lângă faptul că se identifică în mod diferit sub aspect etnic și cultural, etniile sunt separate și prin aceea că manifestă preferințe geopolitice diferite sau chiar opuse. Regiunea din stânga Nistrului, a cărei populație este compusă în proporții aproape egale din ucraineni, ruși și moldoveni, este un caz extrem. În 1990 ea s-a autodeclarat independentă, adoptând un curs de aliniere la și de integrare cu Federația Rusă. Sub amprenta acestei politici, sistemul educațional al regiunii a evoluat în totală izolare de restul țării, perpetuând multe elemente specifice sistemului educațional sovietic, inclusiv cele legate de uniformizarea doctrinară, educația politică și pregătirea militară.

În afară de regiunea transnistreană, pe teritoriul Republicii Moldova există și alte regiuni care sunt locuite compact de reprezentanții unei anumite etnii, cum ar fi bulgarii și găgăuzii în sud sau romii și ucrainenii în nord. Melanjul dintre identitatea etnică și cea regională adaugă un element în plus de complexitate peisajului etno-politic moldovenesc. La nivel regional sau local adeseori sunt adoptate decizii/politici care contravin vectorului autorităților centrale. Deși în ultimele decenii Guvernul și Ministerul Educației și Cercetării au lansat politici de ameliorare a relațiilor interetnice și de promovare a multilingvismului și interculturalității, problema respectivă rămâne și în continuare una prioritară. Alături de această problemă rămân actuale problemele de educație pentru democrație, pace, toleranță etc.

Factori cauzali. Politica educațională nu a reușit să imprime o coeziune mai înaltă societății moldovenești. Limba română – limba oficială a Republicii Moldova – este învățată în multe cazuri mai puțin eficient în comunitățile locale și regionale locuite compact de reprezentanții grupurilor etnice, în care limba maternă și limba de comunicare este alta decât cea oficială, deși elevii, indiferent de etnie, au posibilitatea de a studia limba română ca o disciplină distinctă asigurată cu produse curriculare. Elementele esențiale ale educației – inclusiv legate de identitate, cum ar fi limba și istoria, precum și de cetățenia activă, drepturile omului și toleranța – sunt în continuare văzute în mod diferit de diverse etnii.

Consecințe și riscuri. Atitudini, relații și comportamente sociale afectate în comunitățile locale și în societate în ansamblu; starea de bine a cetățenilor marcată de tensiuni și conflicte; polarizarea societății generată de divizarea cetățenilor după criterii etnice, lingvistice, sociale; periclitarea funcționării democratice a societății.

Societate, comunitate, familie și educație

Sistemul de învățământ se confruntă cu responsabilitatea redusă a societății, implicarea ineficientă a comunității în educație, insuficiența serviciilor sociale pentru grupurile dezavantajate, dar și cu problema corupției.

Situație și argument. Deși Codul educației al Republicii Moldova nr. 152/2014 și Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020” prevăd responsabilizarea societății și familiei privind asigurarea unei educații de calitate prin diversificarea formelor de implicare, prin participarea la procesul decizional și la rezolvarea problemelor școlii, Republica Moldova continuă să se confrunte cu problema responsabilității sociale în educație.

În sistemul educațional sunt încurajate dialogul social și parteneriatul instituțiilor de învățământ cu organizațiile din domeniile cercetării și inovării, cu sindicatele, cu mediul de afaceri, cu societatea civilă și cu mass-media, realizate în condițiile legislației, însă acestea rămân insuficient valorificate.

Problema corupției și a educației anticorupție continuă să fie prioritară pentru sistemul de învățământ din Republica Moldova, deși în datele Centrului Național Anticorupție instituțiile educaționale nu apar în topul fraudelor academice și al indicatorilor de integritate. Pe parcursul implementării Strategiei naționale anticorupție pe anii 2011-2016 s-au realizat unele progrese în ceea ce privește reducerea fraudei academice și consolidarea eticii în sectorul educației, inclusiv prin monitorizarea mai strictă a examenului de bacalaureat, prin aprobarea și implementarea Codului educației al Republicii Moldova nr. 152/2014, urmată de a Codului de etică al cadrului didactic, și prin înființarea consiliilor de etică în școli. Totuși, în sistemul de învățământ se mai întâlnesc cazuri de favoritism, încălcarea integrității, politici nocive de reglementare a conduitei profesionale și politici privind anunțarea posturilor vacante și cazuri de ocupare a funcțiilor de personal, de angajare în schimbul luării de mită.

Factori cauzali. Managementul integrității promovat insuficient; mecanisme ineficiente de responsabilizare a societății privind calitatea educației, dar și de implicare a acesteia în procese de luare a deciziilor; nivel scăzut de asigurare socială a grupurilor dezavantajate în educație; transparență redusă a procedurilor de angajare, distribuire a orelor, de salarizare bazată pe performanță și a altor practici de management al resurselor umane în sistemul de învățământ;

sensibilizare minimă privind integritatea în instituțiile de învățământ la nivel național; ignorarea declarației de integritate la angajarea managerilor, a profesorilor, a persoanelor cu funcții-cheie în educație; cadru legal precar privind colectarea suplimentară a fondurilor oferite de către părinți.

Consecințe și riscuri. Statut subminat al educației în societate, nivel scăzut de credibilitate; reforme declarate cu funcționalitate scăzută; management financiar ineficient; cultura integrității în instituțiile educaționale compromisă; comunitate puțin implicată; consecințe nefaste asupra calității educației și dezvoltării economice a țării.

Sistemul de învățământ se confruntă cu problema educației în și pentru familie, a cooperării școlii cu familia în educația copiilor.

Situație și argument. Deși reunificarea familiilor printre migranți pare a fi o tendință în creștere, se estimează că aproximativ 100 de mii de copii și tineri sunt lăsați fără supravegherea părinților. Genul părintelui care a emigrat influențează în mod semnificativ măsura în care copilul se va adapta și, respectiv, va participa la procesul educațional.

Strategia intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2020, implementată cu sprijinul societății civile și al partenerilor de dezvoltare, a impulsionat educația părinților, în general, dar nu s-a reușit soluționarea multiplelor probleme.

Factori cauzali. Nivel redus de participare a părinților la administrarea instituțiilor de învățământ, rezumată la: discutarea în cadrul adunărilor părintești a problemelor ce țin de drepturile și obligațiunile elevilor și ale părinților, de îmbunătățirea condițiilor fizice din școală, de susținerea financiară a școlii, a elevilor aflați în situație de risc și a celor capabili de performanțe; școli reticente față de implicarea părinților și a comunității în angajarea, evaluarea, promovarea și stimularea cadrelor didactice și a celor manageriale, în alegerea disciplinelor opționale și a tematicii cercurilor școlare, în combaterea fenomenului plăților informale, în lupta cu corupția în învățământ; părinți puțin interesați pentru participare în activități concrete din viața școlii; administrații publice locale care neglijează problemele instituțiilor de învățământ.

Consecințe și riscuri. Nivel de cooperare a școlii cu familia în continuă descreștere; diminuarea rolului familiei ca factor educațional de bază; riscuri majore de neasigurare a unui impact pozitiv, de durată, al educației asupra dezvoltării personalității copilului/tânărului; pericol de agravare a stării generale de sănătate morală, psihoemoțională a societății; compromiterea orientărilor valorice pentru generația în creștere.

Curriculumul și calitatea educației

Sistemul de învățământ se confruntă cu un ansamblu de probleme privind funcționalitatea curriculumului la toate nivelurile: valorificarea procesuală irelevantă, monitorizarea continuă și realizarea conexiunii inverse.

Situație și argument. Politicile educaționale la nivel de sistem se axează pe cele mai actuale abordări, concepte și tendințe de dezvoltare curriculară: asigurarea unității psihocentrismului și sociocentrismului, centrarea pe cel ce învață, proiectarea finalităților formulate în termeni de competențe, învățarea activă și interactivă, dezvoltarea gândirii critice etc.

Analiza comparativă a curricula educaționale din Republica Moldova și din țările Uniunii Europene ne permite să constatăm că nu există diferențe semnificative între planurile de învățământ pentru educația timpurie, învățământul primar și gimnazial din Republica Moldova și cele din țările respective, privind conținutul și durata activităților de învățare, ceea ce nu putem constata privitor la programele de studii liceale.¹²

Totuși, persistă probleme generale transversale privind curriculumul la nivel de sistem educațional, precum și unele probleme specifice privitor la conexiunea funcțională dintre diverse subsisteme (niveluri și cicluri ale sistemului de învățământ).

¹² Studiu realizat cu susținerea financiară a UNICEF Moldova în cadrul Proiectului „Review of the Conceptual framework for a new curriculum for primary and lower secondary education in the Republic of Moldova”, ianuarie 2018-septembrie 2018.

Printre problemele generale sunt de menționat: prioritatea conținuturilor în procesul de predare-învățare-evaluare; dominarea componentei teoretice asupra celei praxiologice; excesul abordării disciplinare în defavoarea celei transdisciplinare, interdisciplinare; lipsa experienței la unii conceptori de curricula de a valorifica noțiunile moderne privind dezvoltarea curriculară, inclusiv de a asigura conexiuni intra- și interdisciplinare; valorificarea insuficientă a competențelor pentru secolul XXI a competențelor-cheie a Consiliului Europei și a competențelor-cheie de dezvoltare durabilă.

Se constată problemă abordările curriculumului din perspectivă procesuală: nivel inefficient al proiectării didactice, aplicare sporadică a tehnologiilor didactice active/interactive/productive; contexte de învățare puțin racordate la nevoile celor ce învață.

Evaluarea obiectivă (inițială, formativă și sumativă) a rezultatelor învățării, în general, și a gradului de manifestare a competențelor, prin prisma relevanței acestora pentru viață, rămâne o problemă sensibilă a sistemului, fapt demonstrat de rezultatele evaluărilor naționale și internaționale.

Factori cauzali. Lipsa unui mecanism/organ de management al curriculumului la nivel național; lipsa unui cadru de formare/dezvoltare profesională a conceptorilor de curricula; nivel redus de pregătire profesională a unor cadre didactice și de implicare responsabilă a acestora privind: implementarea curriculumului, aplicarea noilor tehnologii educaționale, inclusiv a celor digitale în procesul de instruire, realizarea procesului de evaluare și elaborarea instrumentelor de evaluare, crearea contextelor de învățare și diversificarea formelor de instruire; valorificare redusă a schimbului de experiență între cadrele didactice și neglijarea procesului de mentorat.

Consecințe și riscuri. Perpetuarea unui management inefficient al curriculumului care nu corelează toate procesele (diagnosticarea, pronosticarea, conceptualizarea, proiectarea, implementarea, monitorizarea, comunicarea etc.); compromiterea inovațiilor curriculare și a rolului acestora în asigurarea unei educații de calitate.

Sistemul de învățământ se confruntă cu problema aplicării inefficiente a TIC în educație și a asigurării procesului de învățământ cu softuri educaționale.

Situație și argument. Dotarea cu mijloace TIC. Din cauza accesului deficitar la internet, a mijloacelor financiare insuficiente, alocate pentru informatizarea sectorului educației și utilizarea uneori improprie a acestora, disponibilitatea mijloacelor TIC în instituțiile de învățământ rămâne a fi redusă, fapt ce creează dificultăți pentru implementarea instruirii asistate de calculator și a managementului educațional informatizat, inclusiv în cazul în care, raportat la o medie statistică, un calculator revine la 9 elevi.

Se atestă lipsa unui management funcțional în procesul de digitalizare a educației: procurarea de echipamente digitale, fără ca acestea să includă softuri corespunzătoare, inclusiv cele de sistem; utilizarea softurilor nelicențiate; practică redusă de abonare la softurile de sistem, la cele de aplicații generale, precum și la softurile educaționale elaborate de companii și edituri specializate.

Competențele digitale ale cadrelor didactice. Pe parcursul ultimilor ani s-au întreprins mai multe acțiuni având drept scop „alfabetizarea digitală” a cadrelor didactice și a elevilor/studentilor, fapt ce permite utilizarea echipamentelor, programelor de calculator, rețelelor de calculatoare, infrastructurii de comunicații digitale etc.

Rămâne o problemă gradul de valorificare a abilităților digitale în procesul de predare-învățare-evaluare, dar și capacitatea insuficientă de a utiliza efectiv ultimele generații de softuri educaționale interactive multimedia. Sondajele relevă că cca 79% dintre cadrele didactice consideră că utilizarea mijloacelor oferite de tehnologia informației și a comunicațiilor contribuie într-o măsură mare și medie la creșterea nivelului de dezvoltare a competențelor elevilor și că cca 70% dintre aceștia evidențiază importanța TIC pentru îmbunătățirea rezultatelor învățării. În același timp, cca 40% dintre pedagogi manifestă o atitudine rezervată față de impactul tehnologiilor informaționale, ceea ce semnalează restanțe semnificative în digitalizarea educației.

Factori cauzali: Lipsa prioritizării informatizării/digitalizării educației în documentele de politici; insuficiența mecanismelor de implementare a standardelor de informatizare a educației; inexistența unor mecanisme de evaluare și certificare a competențelor digitale ale angajaților din sistemul de învățământ; lipsa unei viziuni sistemice asupra echipamentelor și produselor program utilizate în instituțiile de învățământ de toate nivelurile; axarea eforturilor de formare inițială și continuă a angajaților din sectorul educației pe „alfabetizarea digitală” (activitate specifică deceniilor precedente) și, mai puțin, pe „pedagogia digitală”.

Consecințe și riscuri. Obstacole în implementarea pedagogiilor moderne bazate pe învățarea constructivistă; aglomerarea sectorului *Educației* cu soluții fragmentate TIC, fapt ce va împiedica implementarea unor suporturi digitale unitare, destinate instruirii asistate de calculator și managementului educațional informațional; ineficiența învățării și a managementului educațional, persistența și chiar apariția de noi probleme; utilizarea ineficientă a resurselor materiale și financiare destinate informatizării sectorului *Educației*; capacitatea scăzută a sectorului *Educației* de a reveni la normalitate după eventualele crize pandemice și/sau de altă natură; impedimente în extinderea educației pe parcursul întregii vieți, în special în dezvoltarea învățământului la distanță, expunerea tot mai mare a copiilor la riscurile existente în mediul online, dar și la proliferarea unor comportamente iresponsabile în acest mediu (*cyber-bullying*).

Sistemul (subsistemul) educației nonformale nu asigură, în mare parte, necesitățile și opțiunile elevilor, tinerilor și ale adulților.

Situație și argument. Problema privind eficiența educației nonformale în Republica Moldova trebuie privită din două perspective: educația nonformală a elevilor, realizată prin învățământul extrașcolar (art. 36, cap. VII din Codul educației al Republicii Moldova nr.152/2014); educația nonformală a tinerilor și a adulților realizată prin formarea profesională și generală continuă (formarea culturii generale/ dezvoltarea personală).

1) Analizând datele statistice și datele din Raportul „Evaluarea cuprinzătoare a sectorului educațional din Republica Moldova” (2019) constatăm următoarele:

- în ultimii zece ani s-a înregistrat o ușoară creștere a numărului de elevi implicați în activități de educație nonformală. Totodată, procentajul acestora, în raport cu numărul total de copii/elevi, rămâne a fi mic – cca 20-30%;

- în aceeași perioadă a crescut ne semnificativ numărul centrelor de creație – de la 46 în anul 2010 până la 49 în 2021; totodată a crescut și numărul școlilor de muzică, arte și arte plastice – de la 112 în 2010 la 118 în 2021, astfel fiind create condiții de sporire a numărului de copii încadrați;

- rețeaua națională a centrelor de tineret creată de Ministerul Educației și Cercetării în 2017, cu sprijinul partenerilor de dezvoltare, activează în 22 de raioane și municipii (în mai mult de 40 de comunități). Pe lângă sprijinul acordat tinerilor în implicarea civică și participarea la procesul decizional la nivel local, oferă o serie de programe/servicii prin aplicarea metodelor de educație nonformală în desfășurarea unor astfel de activități;

- problema cadrelor didactice rămâne a fi acută pentru educația și învățământul extrașcolar, care nu este suficient de atractiv, fapt ce impune angajarea specialiștilor fără studii psihopedagogice. De menționat că în Republica Moldova nu există un sistem funcțional de formare inițială și continuă a cadrelor didactice pentru educația și învățământul extrașcolar.

Managementul educației și învățământului extrașcolar este ineficient, în mare parte, din mai multe considerente: apartenența instituțiilor de educație și învățământ extrașcolar la diferiți fondatori, lipsa unui concept clar de gestionare a acestui subsistem etc.

Factori cauzali. Lipsa unor politici clare în domeniul educației extrașcolare relevante și coerente educației formale a elevilor; inexistența unui concept modern de management al educației nonformale; nivel insuficient de interacțiune a diferitor sectoare care au în subordine instituții de educație nonformală; nivel scăzut de profesionalizare a cadrelor didactice din sistemul respectiv.

Consecințe și riscuri. Sistem de educație nonformală neconsolidat și puțin receptiv la nevoile, interesele și opțiunile unui număr mare de elevi; periclitarea procesului de dezvoltare a personalității elevilor și a calității sistemului de educație în general.

2) În ultimele decenii, tot mai frecvent se evidențiază rolul formării profesionale continue, având ca motiv schimbările rapide în toate domeniile de activitate. În acest sens, putem constata existența unor sisteme bine organizate de formare profesională continuă în diverse domenii: educație, sănătate, administrare publică etc. Însă problema calității acestor formări rămâne a fi una actuală (a se vedea „Raportul de evaluare cuprinzătoare a sectorului educațional din Republica Moldova”, 2019): număr insuficient de formatori în domeniul educației nonformale a adulților; dezvoltarea dezechilibrată a rețelei de instituții prestatoare de servicii de formare continuă, necorespunzătoare, în mare parte, necesităților domeniilor respective; nivel scăzut de valorificare/implementare a inovațiilor în cadrul cursurilor de formare; sistem puțin receptiv la nevoile individuale și instituționale ale beneficiarilor; accesibilitate redusă la servicii de educație nonformală a adulților; lipsa serviciilor de marketing în domeniu și a unui cadru conceptual și metodologic; nivel scăzut de motivare a beneficiarilor pentru formarea continuă.

Factori cauzali. Cadru normativ și conceptual insuficient de clar; finanțare slabă a sistemului și prost direcționată; monitorizare precară a datelor statistice comparative privind educația profesională și generală a adulților, care devine un impediment în stabilirea strategiilor de dezvoltare a acestui sistem; cercetări puține axate pe această problemă.

Consecințe și riscuri. Scăderea accesului și motivării adulților pentru formarea continuă profesională și generală, cu repercusiuni asupra calității și a performanțelor în diferite domenii; disfuncționalitatea sistemului de educație nonformală a adulților.

Sistemul de învățământ și cercetarea științifică

Cercetarea științifică la nivel universitar se confruntă cu probleme legate de sistemul binar de cercetare și educație, de management inefficient al domeniilor cercetării și inovării, de nivelul scăzut de corelare a învățământului superior cu cercetarea și piața muncii, de lipsa de motivare a tinerilor pentru activitatea de cercetare și cariera universitară, infrastructura cercetării fiind depășită și slab ajustată la standardele internaționale.

Situație și argument. Finanțarea activităților de cercetare și inovare în Republica Moldova *per capita* însumează aproximativ 6,6 euro, fiind de 80 de ori mai redusă decât media europeană. Sumele alocate pentru activitățile de cercetare științifică constituie cca 0,23% din PIB, ceea ce este foarte puțin, comparativ cu țările europene.

Majoritatea persoanelor cu funcții științifico-didactice din universități sunt supraîncărcate cu sarcini didactice și nu au timp suficient pentru cercetare de performanță. Cercetarea științifică în baza normei științifico-didactice este deseori formală. Din cauza slabei performanțe în cercetare, universitățile din Republica Moldova nu sunt prezente sau ocupă locuri modeste în clasamentele internaționale.

Cariera de cercetare nu se află în topul preferințelor tinerilor. Deși în anul 2021 numărul doctoranzilor a constituit 1680 de persoane, cu o ușoară creștere în comparație cu anii 2019 și 2018, oricum numărul acestora este mai mic decât în anul 2019, iar numărul absolvenților de doctorat fiind în continuă descreștere. De menționat că numărul cercetătorilor, raportat la un milion de locuitori, este de 4,5 ori mai mic în Republica Moldova decât media europeană.

Cercetarea și inovarea au rol esențial în generarea unei creșteri economice inteligente și durabile și în crearea locurilor de muncă. Un aspect vulnerabil pentru Republica Moldova îl constituie conexiunea slabă dintre comunitatea științifică și mediul de afaceri, fapt ce împiedică implementarea rezultatelor cercetării, aplicarea noilor tehnologii de către mediul de afaceri, stimularea dezvoltării economice și crearea locurilor de muncă.

Republica Moldova are o infrastructură de cercetare învechită, neajustată la standardele internaționale; o economie în criză de mai mulți ani; potențial uman, economic redus, ceea ce nu favorizează existența unui sistem de cercetări științifice, comparabil cu cel din țările economice

dezvoltate. Respectiv, sistemul de cercetare nu dispune de oportunități de a acoperi în egală măsură toate domeniile de dezvoltare a societății.

Factori cauzali. Valorificarea insuficientă a reperelor conceptuale ale cercetării și inovării, axată pe oportunități umane, manageriale, financiare, infrastructurale de realizare a sistemului binar de cercetare și educație și pe o paradigmă modernă; finanțarea insuficientă a sistemului de cercetare și inovare; scăderea prestigiului celor ce activează în domeniu; nivel scăzut de conexiune dintre învățământul superior, cercetare și piața muncii; lipsa unui sistem informațional de management e-Cercetare; evaluarea calității cercetărilor doar în baza publicațiilor în reviste cu flux internațional, fără a ține cont și de impactul real al acestora asupra economiei și dezvoltării resurselor pentru piața muncii.

Consecințe și riscuri. Diminuarea prestigiului cercetătorului; reducerea rolului activității științifice în sistemul de învățământ; diminuarea impactului rezultatelor științifice asupra formării profesionale; ritmul încetinit al dezvoltării socioeconomice a țării.

Rețeaua instituțiilor de învățământ, infrastructura și cultura calității

Funcționalitatea și performanța sistemului de învățământ sunt afectate de dezechilibrul dintre numărul în descreștere al copiilor/elevilor/ studenților și rețeaua supradimensionată a instituțiilor de învățământ de toate nivelurile, dar și de infrastructura învechită a acestora.

Situație și argument. Conform datelor furnizate de BNS, în anul de studii 2021-2022 rețeaua instituțiilor educaționale include: 1485 de instituții de educație timpurie pentru 134,2 mii de copii; 1231 de școli, gimnazii, licee pentru 336,7 mii de copii/elevi; 42 de școli profesionale pentru 13,9 mii de elevi; 36 de colegii pentru 19,4 mii de elevi; 13 centre de excelență pentru 12,7 mii de elevi; 24 de instituții de învățământ superior pentru 59,7 mii de studenți.

Optimizarea rețelei de instituții de învățământ este un proces continuu, condiționat de tendința de eficientizare a cheltuielilor în educație, astfel încât banii să nu fie utilizați doar pentru întreținere și salarii, ci și pentru dezvoltarea strategică a instituțiilor, lucru care în ultimii ani devine tot mai dificil de realizat.

Factori cauzali. Scăderea ratei fertilității și problemele demografice, emigrarea externă masivă și depopularea spațiului rural, scăderea populației de vârstă școlară, atât ca număr absolut, cât și ca pondere în populația totală, cu păstrarea acestei tendințe în viitorul previzibil, lipsa atractivității și a competitivității instituțiilor de învățământ superior în comparație cu facilitățile atractive oferite de universitățile de peste hotare.

Consecințe și riscuri. sistem de învățământ depopulat și ineficient (multe instituții și puțini elevi/studenți și cadre didactice); cheltuieli nejustificate ale bugetului public; periclitarea calității educației; infrastructură inadaptată la tendința de scădere a populației școlare la toate treptele; mecanism ineficient de finanțare a universităților per student; lipsa de concurență în învățământul superior și performanța scăzută a acestuia.

Sistemul de învățământ se confruntă cu un nivel scăzut de cultură a calității, nefiind centrată pe un sistem de valori recunoscut și asumat pe termen lung.

Situație și argument. Incoerența dintre sistemul de indicatori de performanță, fixați în documentele de politică educațională, și procesele manageriale din cadrul sistemului; inconsecvența și incoerența dintre prevederile documentelor de dezvoltare strategică a sistemului și cele de dezvoltare locală, instituțională; lipsa mecanismului de realizare a feedback-ului privind calitatea educației per sistem educațional, per nivel al sistemului educațional, per instituție de învățământ și evaluare a impactului/rezultatelor implementării politicilor educaționale; lipsa unor structuri naționale care ar oferi factorilor de decizie din cadrul autorităților publice locale/instituțiilor de formare profesională inițială și continuă servicii de expertiză/ asistență metodologică/consultanță, inclusiv servicii de formare a cadrelor de conducere de la toate nivelurile sistemului, în vederea implementării adecvate, efective a reformelor – toate determină un impact scăzut al strategiilor de dezvoltare a educației.

Metodologia de evaluare externă a calității, care plasează accentul, în linii generale, pe elementele de intrare și de proces, pe indicatori ce se referă la prezența documentației și a

resurselor (indicatorii de input) și mai puțin pe indicatori ce țin de cultura calității, pe indicatori de ieșire (indicatori de output), indicatori de rezultat (indicatori de *outcome*), precum și pe indicatori de impact, determină eficiența scăzută a sistemului actual de management al calității în educație.

Factori cauzali. Persistența modelului de management de tip birocratic înrădăcinat în cultura instituțiilor de învățământ; sistemul de valori al cadrelor didactice și manageriale incongruent cu sistemul de valori promovat în documentele de politică educațională; incoerența repartizării funcțiilor, competențelor manageriale pe verticală și pe orizontală.

Consecințe și riscuri. Cadrul strategic lipsit de centrare autentică pe valori recunoscute și asumate pe termen lung, fără acțiuni sistemice de promovare a unor politici ferme de asigurare a calității, care să cuprindă nu doar aspecte tangibile, tehnice, ci și elemente ale culturii calității; menținerea în continuare a mecanismului administrativ centrat pe principii birocratice; ignorarea necesității de dezvoltare/schimbare a sistemului de valori organizaționale, a sistemului de valori ale actorilor educaționali (cadre didactice și manageriale, elevi, părinți, factori decizionali din sistem), cu accent pe schimbarea de mentalitate, pe responsabilitatea individuală a acestora conștientizată și asumată.

Infrastructura instituțiilor de învățământ nu corespunde necesităților copiilor/elevilor/studentilor (fetelor, băieților, persoanelor cu nevoi speciale) și nu oferă un mediu educațional sigur, nonviolent și incluziv.

Situație și argument. Numărul mare de instituții de învățământ de toate nivelurile, liceele cu o singură clasă, infrastructura depășită, departe de valorile școlii prietenoase elevului, afectează calitatea studiilor. Capacitățile instituționale sunt diminuate de lipsa condițiilor de învățare: laboratoare echipate cu utilaj modern, clase de computere. Instituțiile de învățământ profesional tehnic și superior nu reușesc să asigure baza tehnico-materială în concordanță cu evoluția tehnologiilor în diverse domenii ale economiei, fapt ce influențează actualitatea programelor, calitatea mediului și capacitățile instituționale de asigurare a procesului educațional.

Factori cauzali. Caracterul vag al politicii promovate în domeniul dezvoltării capacităților instituționale din sistemul de învățământ, în raport cu cerințele moderne și nevoile celor ce învață; insuficiența resurselor financiare pentru asigurarea funcționalității unui număr excesiv de instituții, inclusiv utilizarea ineficientă a acestora; progresul nesemnificativ privind modernizarea condițiilor tehnico-materiale din instituțiile de învățământ.

Consecințe și riscuri. Persistența problemelor de infrastructură; diminuarea siguranței mediului de învățare; calitatea educației compromisă, cu repercusiuni asupra sănătății fizice și psihice a generațiilor în creștere.

Secțiunea a 4-a Inventarul problemelor/provocărilor

Analiza problematizată a situației din sector bazată pe evidențe/date de cercetare a scos în evidență o serie de provocări în privința dezvoltării sistemului de educație, formare și cercetare științifică din Republica Moldova:

1) Programele de studii nu satisfac pe deplin cerințele pieței muncii, calificările acordate de instituțiile de învățământ sunt slab ancorate în contextul economic al Republicii Moldova și al tendințelor inovative din cadrul domeniilor de formare profesională la nivel internațional.

2) Declinul accentuat al populației școlare, însoțit de amplificarea problemelor privind accesul la educație, în primul rând, a copiilor, elevilor, studenților din mediile vulnerabile; tendința modestă în evoluția indicatorilor de participare școlară (la testări naționale și internaționale), promovarea incluziunii și integrării socioemoționale a celor ce învață, promovarea egalității de gen, educației pentru sustenabilitate, democrație, interculturalitate, multilingvism, pentru pace și cetățenie activă.

3) Schimbările climatice, pandemia COVID-19, războiul din Ucraina, crizele economice, energetice, demografice creează blocaje în dezvoltarea sistemului de educație și generează necesitatea unei noi viziuni asupra educației și, în primul rând, cu referire la formarea competențelor de reziliență la copii, elevi, tineri și adulți.

4) Deficit general de cadre didactice și manageriale calificate, bine pregătite și motivate (cu precădere, în rândul tinerilor absolvenți de studii cu profil pedagogic) și diminuarea motivației pentru cariera în domeniul educației.

5) Promovarea insuficientă din perspectiva asigurării calității educației a politicilor sociale și comunitare în educație, mai ales în privința serviciilor sociale pentru grupuri dezavantajate, precum și a celor educați în și prin familie și a cooperării dintre școală, autorități și familie.

6) Progrese modeste ale sistemului educațional în asigurarea unui mediu favorabil de învățare pentru toți cei ce învață la nivel de curriculum, la nivel de proces, la nivel de evaluare a rezultatelor învățării, la nivel de condiții psihosociale și organizaționale.

7) Progresul lent de promovare a noilor medii, resurse deschise și tehnologii în educație, inclusiv aplicarea ineficientă a TIC în educație și asigurarea modestă a acestora cu softuri educaționale moderne.

8) Insuficiența, ineficiența și slaba calitate a învățării și educației adulților, racordarea redusă a educației nonformale și informale cu educația formală.

9) Rezultate slabe ale politicilor privind cercetarea științifică în cadrul universitar (corelarea insuficientă a activităților de instruire cu activitățile de cercetare, nivelul scăzut de corelare a învățământului superior cu cercetarea și piața muncii etc.).

10) Management educațional mai puțin eficient la nivel de sistem și subsistem privind: proiectarea strategică, comunicarea organizațională, gestionarea rețelei instituțiilor de învățământ de toate nivelurile, luarea deciziilor, dezvoltarea capacităților instituționale și de sistem.

11) Finanțarea învățământului per copil, elev, student cu mult mai joasă decât media europeană și-a pus amprenta: numărul de elevi, studenți în instituțiile de învățământ a devenit unul scăzut. Totodată, a desincronizat mai evident raportul finanțării diferitelor niveluri ale sistemului de învățământ, precum și raportul dintre nivelul de salarizare a educatorilor, cadrelor didactice din educația timpurie, din învățământul primar, gimnazial și liceal, din învățământul profesional tehnic și din învățământul superior.

III. VIZIUNE STRATEGICĂ ASUPRA DEZVOLTĂRII EDUCAȚIEI PE TERMEN MEDIU ȘI PE TERMEN LUNG

Factorii determinanți, direcțiile strategice și axele valorice

Formarea și formularea unei viziuni strategice asupra dezvoltării educației pe termen mediu și lung sunt determinate de următorii factori:

1) Racordarea la prevederile SND „Moldova Europeană 2030”:

centrarea pe calitatea vieții;

centrarea pe oameni și pe drepturile fundamentale ale acestora;

educația relevantă și calitativă;

guvernarea transparentă și eficientă;

incluziunea socioeconomică;

responsabilitatea față de viitoarele generații;

sănătatea și siguranța publică.

2) Racordarea la politicile internaționale în domeniul educației:

implementarea culturii calității și educației pe parcursul întregii vieți;

Implementarea educației pentru dezvoltare durabilă – instrument-cheie pentru realizarea obiectivelor dezvoltării durabile;

valorificarea competențelor-cheie privind învățarea pe parcursul întregii vieți (Recomandarea Consiliului UE, 2018/C189/01), a competențelor-cheie ale secolului XXI, a competențelor-cheie pentru dezvoltare sustenabilă, precum și a cadrului de competențe promovate de UNESCO;

asigurarea faptului că școlile oferă educație și programe relevante, promovarea STEAM, a culturii excelenței;

educarea în spiritul echității sociale, inclusiv de gen.

Starea actuală a sectorului *Educație*:

experiențele și tradițiile învățământului național;

cadrul problemelor generale și specifice;

potențialul și oportunitățile sistemului de educație de a realiza obiectivele de dezvoltare durabilă, de a realiza eficient funcțiile sale;

perspectivele și oportunitățile dezvoltării socioeconomice ale țării.

În conformitate cu SND „Moldova Europeană 2030”, SD „Educația 2030” oferă oportunități tuturor oamenilor de a-și dezvolta de la vârstă fragedă, pe tot parcursul vieții, deprinderi, cunoștințe, abilități și competențe necesare pentru a-și valorifica cât mai bine potențialul atât în viața personală, cât și în cea profesională. Educația de calitate, de la o vârstă timpurie, este asociată cu un șir de beneficii noneconomice, precum îmbunătățirea stării de sănătate, implicarea civică și socială, un climat de securitate și de confort social mai bun, protecția mediului, intoleranța față de corupție, ceea ce implicit are și o contribuție majoră în creșterea productivității economiei naționale. Calitatea procesului educațional și competențele care sunt dezvoltate de către școală, nu doar calificările și certificatele, vor face oamenii să fie mai pregătiți în viața lor profesională și în cea privată, mai rezilienți și mai adaptabili la schimbările din jur. După părăsirea sistemului educației formale, oamenii vor avea posibilitatea de învățare pe tot parcursul vieții, corelând învățarea și competențele dobândite în instituțiile de învățământ formal cu dezvoltarea competențelor în contexte nonformale și informale, în special la locul de muncă. Astfel, reformarea sistemului educațional va fi vital pentru accelerarea implementării celorlalte obiective pe termen lung.

Așadar, viziunea strategică asupra dezvoltării educației se axează pe obiectivele de dezvoltare ale SND „Moldova Europeană 2030”:

Creșterea veniturilor din surse durabile și atenuarea inegalităților. Sistemul de educație determină dezvoltarea economică a țării și, respectiv, creșterea veniturilor populației prin:

formarea resurselor umane cu grad cât mai înalt de calificare pentru economia națională;

educația antreprenorială și economică a tinerei generații, dar și a întregii societăți;

producerea și promovarea de inovații, tehnologii pentru economia națională, inclusiv pentru sistemul de educație.

Îmbunătățirea condițiilor de trai. Sistemul de educație, pe de o parte, va avea acces la internet și servicii electronice, la ape ducte și sisteme sanitare sigure, la transport și condiții favorabile de funcționare, pe de altă parte, prin educarea și formarea resurselor umane, va contribui esențial la realizarea acestui obiectiv.

Garantarea educației relevante și de calitate pentru toți pe întreg parcursul vieții. Sistemul de educație se va axa pe:

dezvoltarea holistică a copiilor în educația timpurie pentru învățarea și bunăstarea pe tot parcursul vieții;

formarea competențelor transformative în sistemul educațional;

dezvoltarea unui sistem accesibil, flexibil și relevant de educație continuă a adulților în perspectiva învățării pe tot parcursul vieții.

Ridicarea nivelului de cultură și de dezvoltare personală. Sistemul de educație prin valențele sale va asigura educația inter- și multiculturală în baza valorilor, tradițiilor naționale și diversității culturale, precum și dezvoltarea personală și cetățenia activă.

Îmbunătățirea de sănătate fizică și mintală a populației prin contribuția activă a unui sistem de sănătate modern și eficient, care răspunde nevoilor fiecărui individ. În scopul îmbunătățirii sănătății fizice și mintale pe termen lung, accentul major va fi pus pe promovarea unui mod de viață sănătos și activ pe toată durata vieții. În acest sens, sistemul de educație va dezvolta o colaborare permanentă cu alte sectoare pentru a populariza un mod sănătos de viață și pentru a diminua influența factorilor de risc, precum poluarea mediului ambiant, produsele alimentare nesănătoase, condițiile precare de muncă, factorii de stres, creând cele mai bune mecanisme de reacție la influențele acestora asupra stării de sănătate a populației.

Un sistem de protecție socială solid și incluziv. Instituțiile din sistemul de educație reprezintă factorul determinant al diseminării înspre societate, a încrederii în educație, a coeziunii sociale, a încrederii tinerilor în instituțiile publice, școala fiind primul lor contact cu ele.

Asigurarea unei guvernări eficiente, incluzive și transparente. Managementul sistemului de învățământ se va axa pe principii democratice, colaborative, de transparență, responsabile și de participare activă a tuturor actanților în procesele decizionale.

Edificarea unui sistem de justiție echitabil, incoruptibil și independent. Sistemul de educație va diminua semnificativ corupția în toate formele sale și va promova educația juridică la toate nivelurile de învățământ.

Promovarea unei societăți pașnice și sigure. Sistemul de educație este un factor determinant în formarea unei societăți pașnice și sigure prin:

- educarea antivioleentă la toate nivelurile sistemului de învățământ;
- formarea competențelor de reziliență pe parcursul școlarizării;
- reducerea violenței (bullyingului) în învățământ.

Asigurarea unui mediu sănătos și sigur. Mediul educațional sigur, formativ, incluziv, rezistent la provocările sociale, politice, economice, pandemice reprezintă condiția determinantă de formare a personalității umane.

Factorii ce determină formarea unei viziuni strategice și obiectivele generale ale SND „Moldova Europeană 2030” au condiționat identificarea următoarelor axe valorice ale Strategiei „Educația 2030”: sustenabilitatea calității, accesibilitatea, adaptabilitatea, perspectivitatea (prospectivitatea).

Cel mai sigur capital al Republicii Moldova este capitalul uman, spre care trebuie orientată politica de dezvoltare durabilă a țării. Factorul-cheie în formarea capitalului uman este sistemul de educație – cel mai adecvat în soluționarea provocărilor sociale, economice, demografice cu care se confruntă astăzi Republica Moldova.

Creșterea durabilă a economiei și bunăstarea poporului va fi asigurată de un sistem național de educație coerent, în care toate instituțiile și organizațiile, precum și întreaga societate (familia, comunitatea, grupurile profesionale, mass-media), vor susține procesul de formare și dezvoltare a personalității în diverse contexte, pe întreg parcursul vieții. În urma implementării SD „Educația 2030”, Sistemul național de educație în 2030 va fi susceptibil să ofere educație de înaltă calitate, incluzivă și echitabilă tuturor copiilor/elevilor/studentilor/ adulților pe tot parcursul vieții, la toate treptele de învățământ, în varii contexte formale/nonformale/informale, va corespunde necesităților celor ce învață și ale societății; va deveni mai rezistent, flexibil, oferind educație fără întrerupere în condițiile mereu schimbătoare de ordin social, economic, demografic; va deveni un factor real de asigurare a dezvoltării durabile, sociale și economice prin formarea resurselor umane de calitate și se va constitui întru-un factor esențial pentru dezvoltarea societății bazate pe cunoaștere.

IV. ORIENTĂRI STRATEGICE, OBIECTIVE GENERALE ȘI DIRECȚII PRIORITARE DE ACȚIUNE

Secțiunea 1

Educație de calitate pentru dezvoltare sustenabilă

Obiectivul general 1. Racordarea educației la cerințele și nevoile pieței muncii din perspectiva dezvoltării sustenabile, prin restructurarea mecanismelor de dezvoltare a capitalului uman (ODD-1, ODD-3, ODD-4, ODD-8, ODD-17)¹³.

Direcții prioritare de acțiune:

1) Racordarea cantitativă – numărul de absolvenți și racordarea calitativă – conținutul calificărilor acestora la cerințele pieței muncii (Subprogram: 8808; 8809; 8810).

2) Proiectarea Comenzii de stat în baza unor analize periodice ale pieței muncii, ale angajabilității absolvenților, precum și în baza strategiilor și direcțiilor de dezvoltare națională (Subprogram: 8808; 8809; 8810).

3) Valorificarea capacităților instituționale pentru formarea resurselor umane înalt calificate, capabile să se integreze eficient pe piața muncii în condiții de concurență (Subprogram: 8808; 8809; 8810).

4) Reconceptualizarea și diversificarea ofertelor educaționale din perspectiva solicitărilor actuale și viitoare ale pieței muncii (Subprogram: 8808; 8809; 8810).

5) Dezvoltarea sistemului de ghidare în carieră din perspectiva armonizării cererii și ofertei (Subprogram: 8804; 8805; 8806; 8808; 8809; 8810).

6) Dezvoltarea învățământului dual în cadrul învățământului profesional tehnic și superior (Subprogram: 8808; 8809; 8810).

7) Promovarea parteneriatelor dintre instituțiile de învățământ profesional tehnic, instituțiile de învățământ superior, instituțiile de formare continuă, educație a adulților și agenții economici ca factor de îmbunătățire a calității studiilor și angajabilității absolvenților (Subprogram: 8808; 8809; 8810; 8812).

8) Promovarea educației antreprenoriale, economice și financiare la toate nivelurile sistemului de învățământ (Subprogram: 8808; 8809; 8810; 8812).

9) Susținerea revenirii în educație și instruire a tinerilor din grupul NEET (Subprogram: 8808; 8809; 8810).

Rezultatele așteptate în urma realizării Obiectivului general 1:

Va fi racordat învățământul profesional tehnic și superior la cerințele și nevoile pieței muncii, sincronizată cererea și oferta, astfel încât până în anul 2030:

1) inserția pe piața muncii a absolvenților din învățământul profesional tehnic și superior să crească cu cel puțin 10%;

2) va fi redusă până la 20% rata tinerilor NEET cu vârsta 15-29 ani;

3) va crește până la 60% ponderea elevilor în învățământul profesional tehnic secundar cuprinși în programe de învățământ dual;

4) va crește până la 90% ponderea absolvenților din învățământul profesional tehnic și superior care dețin competențe relevante pentru angajare, precum și competențe antreprenoriale, economice și financiare;

5) vor fi dezvoltate programe de studii superioare (ciclul I și II) comune și interdisciplinare, astfel încât acestea să reprezinte cel puțin 30% din numărul de programe de studii la fiecare domeniu de formare profesională;

6) va crește relevanța, portabilitatea și racordarea calificărilor la nevoile pieței muncii prin elaborarea/actualizarea a cel puțin 80% de standarde de calificare pentru toate nivelurile și domeniile de formare profesională din învățământul superior și profesional tehnic, conform Cadrului Național al Calificărilor armonizat cu Cadrul European al Calificărilor;

7) va fi dezvoltat sistemul de ghidare a elevilor în carieră, inclusiv în cariera didactică la toate nivelurile sistemului de învățământ, majorând cu cca 50% numărul centrelor de ghidare în carieră la nivel universitar, dar și a serviciilor de ghidare în carieră în cadrul direcțiilor raionale/municipale de învățământ.

¹³ Se indică trasabilitatea prioritară a obiectivelor generale cu obiectivele de dezvoltare durabilă realizată prin direcții prioritare de acțiune și obiective specifice din *Program*.

Impact scontat. Sistem de învățământ profesional tehnic și superior racordat la cerințele și nevoile actuale și viitoare ale pieței muncii.

Secțiunea a 2-a **Educație incluzivă pentru o societate incluzivă**

Obiectivul general 2. Asigurarea accesului la educație de calitate pentru toți pe întreg parcursul vieții (ODD-4)

Direcții prioritare de acțiune:

1) Asigurarea educației incluzive pentru toți copiii, elevii și studenții, inclusiv pentru cei cu nevoi speciale, pentru cei din grupurile vulnerabile, cei cu risc sporit și/sau cu comportament deviant, pentru copiii refugiaților din Ucraina (Subprogram: 8802; 8803; 8804;8805; 8806; 8808; 8809; 8810).

2) Promovarea educației centrate pe cel ce învață la toate nivelurile sistemului de învățământ (Subprogram: 8802; 8803; 8804;8805; 8806; 8808; 8809; 8810).

3) Promovarea stării de bine în școală ca premisă pentru îmbunătățirea serviciilor educaționale (Subprogram: 8802; 8803; 8804;8805; 8806).

4) Stimularea și motivarea elevilor și studenților capabili de performanțe înalte, prin sprijinirea în realizarea potențialului personal, inclusiv pe bază de merit (Subprogram: 8803; 8804;8805; 8806; 8808; 8809; 8810).

5) Dezvoltarea și implementarea mecanismelor de sprijin pentru copiii neșcolarizați și pentru elevii cu risc ridicat de abandon școlar (Subprogram: 8802; 8803; 8804;8805; 8806).

6) Promovarea egalității de gen în și prin educație ca factor de realizare a echității sociale (Subprogram: 8803; 8804;8805; 8806; 8808; 8809; 8810).

7) Asigurarea condițiilor de formare a unei generații sănătoase, nonviolente, cu reziliență psihoemoțională și deprinderi de viață bine dezvoltate (Subprogram: 8802; 8803; 8804; 8805; 8806; 8808; 8809; 8810).

8) Extinderea serviciilor alternative de îngrijire a copiilor (Subprogram: 8802; 8803; 8804; 8805).

9) Sprijinirea progresului în învățare/dezvoltare pentru toți prin remediarea, recuperarea și depășirea repercusiunilor situației pandemice, climaterice, de dezinformare, altor situații de risc (Subprogram: 8802; 8803; 8804;8805; 8806; 8808; 8809; 8810).

10) Extinderea educației pentru democrație, pace și cetățenie activă, a educației interculturale și multilingve, a educației pentru sănătate și protecția mediului (competențe „verzi”) (Subprogram: 8802; 8803; 8804;8805; 8806; 8808; 8809; 8810).

Rezultatele așteptate în urma realizării Obiectivului general 2:

Va fi asigurat accesul la toate nivelurile sistemului de învățământ și formarea profesională a persoanelor vulnerabile:

1) creșterea participării copiilor la serviciile de educație timpurie, astfel, încât până în anul 2030 cel puțin 80% de copii de vârstă 2-6 ani să participe la educația timpurie și cel puțin 20-30% de copii de la 1-2 ani să participe la educația antepreșcolară;

2) asigurarea condițiilor necesare pentru ca toate fetele și toți băieții să absolve învățământul primar (100%) și secundar gratuit (98%), echitabil și calitativ, care să conducă la rezultate relevante și eficiente ale învățării;

3) reducerea abandonului școlar al elevilor până la 16 ani să constituie cel mult 1%;

4) absolvenții învățământului liceal cu vârsta de până la 19 ani să constituie cel puțin 60%;

5) creșterea ponderii absolvenților cu studii superioare (30-34 ani) până la 30% din totalul absolvenților până în anul 2030.

Va fi asigurată educația incluzivă pentru toți cei ce învață, în speță a celor cu nevoi speciale:

- 1) rata de înrolare a acestor elevi/tineri va constitui 85% până în anul 2030;
- 2) rezultatele învățării elevilor din familii vulnerabile și celor cu comportament deviant vor crește cu 30-40% până în anul 2030.

Va fi îmbunătățită funcționalitatea sistemului de învățământ prin promovarea egalității de gen și diminuarea, în mare parte, a dezechilibrelor de gen până în anul 2030.

Va fi dezvoltat sistemul de educație și învățământ extrașcolar:

- 1) va crește numărul de elevi, inclusiv al celor cu nevoi speciale cuprinși în activitățile educației extrașcolare până la 60-70%;
 - 2) va crește cu 40% numărul de instituții ce prestează servicii de educație extrașcolară până în anul 2030;
 - 3) până în anul 2030 toate instituțiile de învățământ extrașcolar vor fi asigurate cu cadre didactice, maestri, antrenori etc. cu cel puțin 90%. Vor fi asigurate condiții de educație, inclusiv de educație fizică a unei generații sănătoase, nonvulnerabile, cu reziliență psihoemoțională și deprinderi de viață dezvoltate;
 - 4) cel puțin 80% de instituții de învățământ vor deveni „școli care promovează sănătatea”.
- Impact scontat.** Acces la educație de calitate și condiții echitabile pentru toți.

Secțiunea a 3-a

Cadre didactice calificate pentru educație de calitate

Obiectivul general 3. Asigurarea sistemului educațional de toate nivelurile și formele de învățământ cu personal didactic/științifico-didactic și managerial calificat, competent, motivat și competitiv (ODD-4, ODD-5, ODD-8)

Direcții prioritare de acțiune:

- 1) Dezvoltarea și implementarea unor programe de promovare și motivare a tinerilor pentru cariera didactică, științifico-didactică, de cercetare (Subprogram: 8809; 8810).
- 2) Îmbunătățirea formării profesionale inițiale și asigurarea calității programelor de formare a cadrelor didactice conform standardelor de calitate, inclusiv a celor de cooperare și colaborare în educație și cercetare (Subprogram: 8809; 8810).
- 3) Creșterea atractivității și a prestigiului profesiei de cadru didactic prin revalorizarea acesteia din punct de vedere social și financiar și extinderea programelor de inserție și sprijin profesional pe parcursul carierei (Subprogram: 8809; 8810; 8812).
- 4) Restructurarea sistemului și reconceptualizarea formării profesionale continue a personalului didactic, științifico-didactic și managerial din perspectiva dezvoltării durabile (Subprogram: 8810; 8812).
- 5) Dezvoltarea sistemului de ghidare în cariera didactică prin stimularea performanțelor academice ale elevilor/studentilor din instituțiile cu profil pedagogic (Subprogram: 8809; 8810; 8812).
- 6) Dezvoltarea și implementarea unui sistem eficient de management al performanței în cariera didactică din perspectiva promovării inovațiilor, a excelenței în predare, a meritocrației (Program 88).

Rezultatele așteptate în urma realizării Obiectivului general 3:

Până în anul 2030 sistemul de învățământ va fi asigurat cu cel puțin 95% din necesarul de cadre didactice/științifico-didactice (alte categorii de specialiști din învățământ) și manageriale calificate, capabile să ofere educație de calitate, incluzivă și echitabilă pentru toți, inclusiv prin:

- 1) creșterea cu 10% până în anul 2030 a numărului de studenți înmatriculați la specialitățile cu profil pedagogic;
- 2) scăderea cu 10% a ratei abandonului academic în învățământul superior cu profil pedagogic;
- 3) creșterea până la 70% până în anul 2030 a ratei angajării și menținerii în sistemul

educațional a specialiștilor tineri;

4) micșorarea vârstei medii a cadrelor didactice până în anul 2030 cu cel puțin 5 ani.

Până în anul 2030 instituțiile de formare profesională inițială a personalului didactic și managerial (altor categorii de specialiști din învățământ) și programele acestora vor corespunde standardelor de calitate, inclusiv prin:

1) modernizarea până în anul 2030 a curriculumului de formare profesională inițială a cadrelor didactice, manageriale, psihologilor școlari (altor categorii de specialiști din învățământ) din perspectiva dezvoltării competențelor transversale, a pedagogiei digitale, a educației incluzive, de gen;

2) asigurarea instituțiilor de învățământ cu profil pedagogic până în anul 2030 cu echipamente și infrastructură digitală, conectivitate, resurse educaționale deschise și digitale, procese de suport pentru formarea durabilă a competențelor profesionale a viitorilor pedagogi.

Până în anul 2030 rata abandonului profesional se va diminua cu cel puțin 90%, inclusiv prin:

1) creșterea cu cel puțin 10% a valorii totale pentru calcularea mijloacelor financiare aferente sporului de performanță;

2) creșterea cu cel puțin 10% a numărului de cadre didactice/ manageri cu grade didactice/manageriale, titluri științifice, științifico-didactice;

Până în 2030 rata de participare a cadrelor didactice (altor specialiști din sistem) la activități/stagii de formare profesională continuă va crește, inclusiv prin:

1) consolidarea rețelei de entități/furnizori de formare profesională continuă a cadrelor didactice;

2) dezvoltarea programelor de formare profesională continuă conform nevoilor educaționale individuale ale copiilor/elevilor, nevoilor profesionale individuale, instituționale, raionale/municipale, regionale/naționale.

Impact scontat Sistem educațional asigurat cu personal didactic/ științifico-didactic și managerial calificat.

Secțiunea a 4-a

Societatea, comunitatea și familia pentru educație de calitate

Obiectivul general 4. Consolidarea coeziunii socioeducaționale pentru educație de calitate prin conjugarea eforturilor tuturor actanților procesului educațional (ODD-4, ODD-10, ODD-17)

Direcții prioritare de acțiune:

1) Dezvoltarea mecanismelor de implicare a societății, comunității și a familiei în rezolvarea unor probleme ce țin de educație, asigurând un nivel înalt de activism civic, integritate și percepție pozitivă a educației (Program: 88).

2) Responsabilizarea societății, comunității, familiei pentru educație de calitate și promovarea unor politici prietenoase familiei (Program 88).

3) Extinderea participării comunității la susținerea educației și la realizarea serviciilor sociale, inclusiv pentru grupurile dezavantajate (Program 88).

4) Consolidarea parteneriatelor dintre familie, autorități locale și instituțiile educaționale prin dezvoltarea programelor de educație pentru familie și educație parentală (Program 88).

5) Promovarea parteneriatelor între instituțiile de învățământ și centrele de sănătate prietenoase tinerilor, centrele de tineret (Subprogram: 8803; 8804;8805; 8806; 8808; 8809; 8810; Program 86).

6) Implicarea părinților în procesul decizional în cadrul instituțiilor de învățământ general (Subprogram: 8803; 8804;8805; 8806;).

Rezultatele așteptate în urma realizării Obiectivului general 4:

Va crește responsabilitatea societății, comunității și a familiei pentru educație astfel, încât:

- 1) până în anul 2030 va crește percepția pozitivă a societății față de educație, măsurată prin sondaje de opinie și cercetări sociologice;
- 2) până în anul 2030 toți copiii și tinerii din grupuri vulnerabile vor beneficia de protecție socială prin măsuri adaptate nevoilor individuale;
- 3) până în anul 2030 cel puțin 90% de instituții de învățământ vor fi incluse în programe/proiecte sociale de cooperare la nivel de societate, comunitate, instituție;
- 4) cel puțin 60% de părinți până în anul 2030 vor participa la activități de formare/programe parentale;
- 5) până în anul 2030 toate instituțiile de învățământ general vor asigura un parteneriat eficient cu familia, elaborând și valorificând programe specifice de activitate.

Impact scontat. Implicare sporită și responsabilă a familiei și a comunității în procesul educațional.

Secțiunea a 5-a

Medii de învățare eficiente și motivante

Obiectivul general 5. Crearea noilor medii, eficiente și motivante, de dezvoltare și învățare pe parcursul vieții pentru toți cetățenii (ODD-3, ODD-4, ODD-5)

Direcții prioritare de acțiune:

1) Creșterea relevanței ofertei curriculare din perspectiva competențelor-cheie, competențelor profesionale, dar și din perspectiva provocărilor dezvoltării durabile prin revizuirea continuă a documentelor de politici curriculare, valorificând exerciții participative de evaluare și previziune economică și tehnologică, cu implicarea unui spectru larg de actori interesați (Subprogram: 8802; 8803; 8804; 8805; 8806; 8808; 8809; 8810; 8815; 8816).

2) Implementarea noilor medii de învățare, resurse și tehnologii didactice active/ interactive în condiții de siguranță, inclusiv online, pentru obținerea noilor cunoștințe și experiențe (Subprogram: 8815; 8813; 8816).

3) Optimizarea sistemului de evaluare a rezultatelor învățării din perspectiva pedagogiei competențelor și cadrului motivațional (Subprogram: 8803; 8804; 8805; 8806; 8808; 8809; 8810; 8815; 8816).

4) Valorificarea oportunităților oferite de noile medii de învățare, resurse și tehnologii didactice active/interactive, pentru acumularea de noi cunoștințe și experiențe, inclusiv în scopul creșterii rezilienței la provocările lumii contemporane (încălzire globală, crize, pandemii, conflicte militare) (Subprogram: 8802; 8803; 8804; 8805; 8806; 8808; 8809; 8810; 8815; 8813; 8816).

5) Crearea noilor medii de învățare din perspectiva dezvoltării resurselor curriculare, informaționale și logistice (Subprogram: 8815; 8813; 8816).

6) Asigurarea condițiilor sociale, culturale, economice, psihologice și pedagogice de formare a personalității elevului/studentului din perspectiva educației pentru diversitate, globalizare și dezvoltare sustenabilă (Subprogram: 8803; 8804; 8805; 8806; 8808; 8809; 8810; 8813; 8815; 8816).

Rezultatele așteptate în urma realizării Obiectivului general 5:

Vor fi create medii prietenoase, sigure, sănătoase de instruire astfel încât, până în anul 2030:

- 1) vor fi îmbunătățite rezultatele învățării măsurate la evaluările naționale și internaționale cu cel puțin 20%;
- 2) va fi elaborat un curriculum educațional orientat spre realizarea potențialului fiecărui elev/tânăr în ritmul propriu, precum și spre formarea orientărilor valorice ale acestora;
- 3) vor fi create oportunități de instruire a elevilor și tinerilor de diferite etnii în spațiul economic și cultural al Republicii Moldova, inclusiv prin îmbunătățirea rezultatelor de studiere a

limbii române de către elevii și tinerii alolingvi;

4) vor fi valorificate toate formele și mijloacele educaționale privind promovarea democrației, drepturilor omului, culturii păcii, nonviolentei, diversității culturale în instituțiile de învățământ;

5) vor fi integrate în sistemul curricular competențele-cheie pentru sustenabilitate, pentru învățarea pe parcursul întregii vieți și pentru dezvoltarea deprinderilor de viață;

6) va fi dezvoltat sistemul de evaluare a rezultatelor de învățare din perspectiva competențelor și a obiectivității.

7) va fi dezvoltat un sistem de management al curriculumului la nivel național care va realiza funcțiile de diagnosticare, pronosticare, conceptualizare, proiectare, implementare, monitorizare, evaluare și realizare a conexiunii inverse.

Impact scontat. Medii de învățare motivante și dezvoltative create.

Secțiunea a 6-a

Tehnologii informaționale și comunicaționale moderne pentru asigurarea calității și sustenabilității educației

Obiectivul general 6. Îmbunătățirea funcționalității sistemului educațional prin implementarea eficientă a tehnologiilor digitale pentru asigurarea calității și sustenabilității educației (ODD-4, ODD-8, ODD-9)

Direcții prioritare de acțiune:

1) Crearea noilor contexte și medii favorabile prin interconexiunea tehnologiilor didactice și celor informaționale (Subprogram: 8803; 8804; 8805; 8806; 8808; 8809; 8810; 8813; 8815; 8816).

2) Asigurarea instituțiilor de învățământ cu echipament și produse de program, dar și cu tehnologii informaționale și comunicaționale (Subprogram: 8803; 8804; 8805; 8806; 8808; 8809; 8810; 8813; 8816).

3) Formarea profesională a cadrelor didactice din perspectiva utilizării eficiente a instrumentelor digitale (Subprogram: 8809; 8810; 8812).

4) Implementarea sistemelor informaționale de management la toate nivelurile sistemului educațional (Subprogram: 8802; 8803; 8804; 8805; 8806; 8808; 8809; 8810; 8813).

5) Valorificarea potențialului tehnologiilor/instrumentelor digitale de a spori calitatea predării, învățării și a evaluării (Subprogram: 8802; 8803; 8804; 8805; 8806; 8808; 8809; 8810; 8813).

6) Dezvoltarea și implementarea unor instrumente digitale de monitorizare și evaluare în vederea eficientizării sistemului educațional, îmbunătățirii serviciilor prestate, simplificării procedurilor de documentare și raportare (Subprogram: 8802; 8803; 8804; 8805; 8806; 8808; 8809; 8810; 8813).

7) Digitalizarea sistemului de recunoaștere a învățării în diferite contexte pentru promovarea progresului educațional, gestionarea carierei, instruirea la distanță, învățarea pe parcursul întregii vieți, a mobilității academice (Subprogram: 8812)

8) Dezvoltarea modulului de înscriere electronică a copiilor în învățământul general în cadrul Sistemului informațional de management în educație, inclusiv în zonele rurale care au un număr sporit al populației;

9) Simplificarea procedurilor de documentare și raportare a activității organelor locale de specialitate în domeniul învățământului și a instituțiilor de învățământ prin utilizarea eficientă a Sistemului informațional de management în educație.

Rezultatele așteptate în urma realizării Obiectivului general 6:

Vor fi valorificate tehnologiile informaționale și comunicaționale moderne care vor contribui esențial la asigurarea calității și sustenabilității educației:

1) până în anul 2030, 80% dintre instituțiile de învățământ din sistem vor fi dotate conform

standardelor cu echipamente, software și alte tehnologii informaționale și comunicaționale;

2) până în anul 2030 toți elevii, studenții, cadrele didactice vor avea acces la rețeaua internet în cadrul instituției;

3) până în anul 2030 toți angajații din sectorul educației vor fi formați în vederea dezvoltării competențelor digitale în educație;

4) până în anul 2030 procesarea datelor și raportarea informațiilor din partea OLSÎD și a instituțiilor de învățământ va fi doar în format electronic, prin utilizarea eficientă a Sistemului informațional de management în educație.

Impact scontat. Performanță crescută a sistemului educațional în baza tehnologiilor digitale.

Secțiunea a 7-a

Învățarea și educația adulților pentru calitatea vieții

Obiectivul general 7. Asigurarea oportunităților de învățare și educație pentru toți cetățenii pe tot parcursul vieții în context formal, nonformal și informal (ODD-4, ODD-5, ODD-10, ODD-17)

Direcții prioritare de acțiune:

Dezvoltarea sistemului de învățare și educație a adulților și diversificarea formelor și serviciilor de formare continuă a adulților, crearea centrelor de educație nonformală a adulților, inclusiv prin campanii de comunicare și implicarea operatorilor economici (Program 88; Subprogram: 8812).

1) Extinderea și consolidarea procesului de validare a competențelor profesionale dobândite de către adulți în contexte de educație nonformală și informală din perspectiva asigurării integrării acestora pe piața muncii și reintegrării migranților moldoveni în viața socială și economică a țării (Program 88; Subprogram: 8812).

2) Valorificarea surselor de educație informală (mass-media, asociații profesionale, pe interese) în vederea dezvoltării tinerilor și adulților (Program 88; Subprogram: 8812).

3) Diversificarea mecanismelor de finanțare a sistemului de învățare și educație a adulților în context formal și nonformal (Program 88; Subprogram: 8812).

4) Învățarea și educația adulților din perspectiva formării competențelor digitale și a valorificării tehnologiilor informaționale (Program 88; Subprogram: 8812).

Dezvoltarea cadrului normativ în domeniul educației adulților (Program 88; Subprogram: 8812).

Rezultatele așteptate în urma realizării Obiectivului general 7:

Va fi dezvoltat sistemul de educație nonformală a tinerilor și a adulților astfel încât, până în anul 2030:

1) să crească cu 10% numărul de prestatori ai serviciilor de educație a adulților;

2) să crească cu 20% numărul de programe de formare a adulților;

3) să fie asigurate la 100% oportunități de recalificare profesională în diverse domenii, inclusiv în domeniul educațional, conform solicitărilor pieței muncii;

4) să crească randamentul și calitatea stagiilor de formare profesională continuă a cadrelor didactice, a managerilor, a altor categorii de personal din învățământ, realizate în plan formal și nonformal (creșterea rezultatelor învățării elevilor/studenților, creșterea motivației pentru învățare etc.).

Va fi extins numărul de centre de recunoaștere, validare și certificare a competențelor obținute în contexte nonformale și informale, acoperind 60% din necesitățile în acest sens.

Vor fi elaborate cel puțin 3 programe de formare a competențelor digitale pentru diferite grupuri țintă de adulți pentru a asigura creșterea nivelului de alfabetizare digitală și integrare socială a cetățenilor.

Impact scontat. Oportunități de învățare formală, nonformală și informală pe tot parcursul vieții oferite tuturor cetățenilor.

Secțiunea a 8-a **Cercetare științifică relevantă pentru inovații și calitate în educație**

Obiectivul general 8. Promovarea inovațiilor și a schimbărilor în educație prin dezvoltarea cercetării științifice (ODD-4, ODD-8, ODD-9)

Direcții prioritare de acțiune:

1) Consolidarea și integrarea educației și cercetării în învățământul superior din perspectiva necesităților de dezvoltare socioeconomică a țării (Program 88; Subprogram 8810, 8807).

2) Creșterea rolului cercetărilor științifice din perspectiva dezvoltării sustenabile a sistemului de învățământ (Program 88; Subprogram 8810; 8807).

3) Asigurarea competitivității internaționale a cercetării și a învățământului superior prin proiecte comune de cercetare, prin mobilitate și atragere a studenților, doctoranzilor din străinătate (Program 88; Subprogram 8810; 8807).

4) Dezvoltarea mecanismelor de implementare în practica educațională a inovațiilor și rezultatelor științifice obținute prin realizarea proiectelor investigaționale, tezelor de doctorat, altor forme ca bază de dezvoltare a învățământului (Program 88; Subprogram 8810; 8807).

5) Consolidarea cercetărilor științifice în cadrul învățământului superior din perspectiva sincronizării activității didactice și activității de cercetare; coordonarea învățământului cu cercetarea și piața muncii; asigurarea calității în cercetare și formarea de resurse umane (Program 88; Subprogram 8810; 8807).

6) Eficientizarea procesului de pregătire a doctoranzilor și postdoctoranzilor prin asigurarea calității școlilor doctorale (Subprogram 8810; 8807).

Rezultatele așteptate în urma realizării Obiectivului general 8:

Va fi dezvoltat sistemul de cercetări științifice în cadrul universitar, axat pe integrarea educației – cercetării – inovării, educației – cercetării – pieței muncii, astfel încât până în anul 2030:

1) va crește cu 50% numărul de proiecte de cercetare în învățământul superior, având ca problemă conexiunea cu formarea specialiștilor pentru economia națională;

2) va crește numărul de cercetători științifici în cadrul universitar cu cel puțin 50%;

3) va crește cu cel puțin 30% numărul laboratoarelor științifice, centrelor științifice organizate în comun cu agenții economici;

4) va crește cu cel puțin 20% numărul de studenți, masteranzi în proiecte științifice instituționale.

Va fi reorganizat sistemul de școli doctorale – ciclul trei al învățământului superior – până în anul 2030:

1) se va mări cu cel puțin 10% anual numărul de doctoranzi în raport cu nevoile/necesitățile diferitor domenii și ramuri ale științelor;

2) se va mări cu 10% anual numărul de doctori în științe cu dreptul de conducere a tezelor de doctorat.

Va fi dezvoltat sistemul de cercetări științifice, astfel încât până în anul 2030:

1) va fi mărit numărul de proiecte finanțate de Ministerul Educației și Cercetării, care vor acoperi cel puțin 50% din necesitățile sistemului educațional;

2) va fi extinsă cu cel puțin 50% implementarea în practica educațională a rezultatelor cercetărilor științifice obținute în cadrul proiectelor instituționale și tezelor de doctorat;

3) va fi sincronizată finanțarea proiectelor în domeniul științelor educației în raport cu structura și nevoile sistemului de învățământ prin crearea unui consiliu național consultativ de coordonare a tematicii de cercetare.

Va fi mărită până la cel puțin 30% ponderea finanțării instituțiilor de învățământ superior de către stat, determinată de rezultatele cercetării (în formula de finanțare).

Impact scontat. Educație inovativă și relevantă întemeiată pe rezultatele cercetărilor științifice.

Secțiunea a 9-a

Buna guvernare și infrastructură modernă pentru educație de calitate

Obiectivul general 9. Creșterea performanțelor sectorului *Educație* prin eficientizarea rețelei, modernizarea infrastructurii și consolidarea capacității manageriale și a culturii calității la toate nivelurile sistemului educațional (ODD-3, ODD-4, ODD-16, ODD-17)

Direcții prioritare de acțiune:

1) Modelarea, printr-o legislație modernă și coerentă, a unui sistem educațional predictibil, stabil, flexibil și deschis inovării (Program 88;).

2) Reformarea managementului la toate nivelurile sistemului de învățământ din perspectiva conducerii strategice, gestionării eficiente și transparente, autogovernării elevilor și studenților, responsabilității publice (Subprogram 8801, 8802, 8803;8804; 8805; 8806, 8808; 8809; 8810; 8812).

3) Ajustarea rețelei instituțiilor de învățământ de toate nivelurile la numărul de copii, elevi, studenți, precum și la nevoile sociale și economice ale țării (Subprogram: 8802; 8803; 8804; 8805; 8806; 8808; 8809; 8810).

4) Modernizarea infrastructurii instituțiilor de învățământ la toate nivelurile sistemului educațional (Subprogram: 8802; 8803; 8804; 8805; 8806; 8808; 8809; 8810).

5) Elaborarea și realizarea Programului național „Liceu-model în orașele-poli de dezvoltare regională” (Subprogram: 8806).

6) Perfecționarea sistemului de finanțare a învățământului în baza dezvoltării modelului de finanțare per elev/ student și în baza indicatorilor de performanță (Subprogram: 8802; 8803; 8804; 8805; 8806; 8808; 8809; 8810).

7) Eficientizarea activității instituțiilor cu atribuții de control (acreditare și atestare) a calității în educație și cercetării la nivel de sistem educațional/treaptă/ domeniu de formare profesională/ciclu de studii (Subprogram 8816).

8) Dezvoltarea și corelarea unor instrumente moderne, inclusiv digitale, de monitorizare și conexiune inversă în vederea furnizării de date pentru identificarea soluțiilor de îmbunătățire permanentă (Program 88).

9) Dezvoltarea sistemului de realizare a feedback-ului privind funcționarea și calitatea educației (Subprogram 8816).

10) Dezvoltarea proiectului de concept cu privire la Școala digitală.

11) Asistarea instituțiilor de învățământ general în dezvoltarea și adoptarea unei strategii interne de transformare digitală și pedagogică pe termen lung (Program 88).

12) Asigurarea instituțiilor de învățământ cu acoperire de internet prin wi-fi în spațiile educaționale și campusul instituției (Program 88).

Rezultatele așteptate în urma realizării Obiectivului strategic nr. 9:

Până în anul 2030 performanțele sectorului *Educație* vor crește, inclusiv prin:

1) reformarea managementului la toate nivelurile sistemului de învățământ, astfel încât cel puțin 60% dintre instituțiile de învățământ evaluate extern vor corespunde standardelor de calitate până în 2030;

2) crearea mecanismului de implicare a cadrelor didactice, a părinților, a elevilor, a studenților și a comunității în procesul de decizie și guvernare a instituțiilor de învățământ;

3) funcționarea mecanismului de evaluare a calității educației la nivel de sistem educațional, treaptă, domeniu de formare profesională, ciclu, inclusiv prin implicarea agenților economici,

angajatorilor, organelor locale de specialitate în domeniul învățământului, administrației instituțiilor de învățământ, elevilor, studenților, părinților, comunității.

Va fi modernizată infrastructura și baza tehnico-materială astfel încât, până în anul 2030:

1) vor fi reactualizate normativele funcționale, sanitaro-igienice și de securitate și cel puțin 50% de clădiri vor fi renovate;

2) vor fi îmbunătățite condițiile sanitaro-igienice din școli din perspectiva corespunderii standardelor necesare pentru menținerea sănătății și intimității elevilor, studenților, profesorilor;

3) va fi asigurat transport gratuit pentru toți elevii care frecventează școlile de circumscripție;

4) vor fi create licee-model în orașele-poli de dezvoltare regională;

5) va fi dezvoltat sistemul de realizare a feedback-ului la nivel de politici educaționale, la nivel de proces și rezultate educaționale.

Va fi reorganizată rețeaua instituțiilor de învățământ preșcolar, primar, gimnazial, liceal, profesional tehnic și superior în raport cu: dinamica, numărul de copii, elevi, studenți și cu potențialul uman, financiar, tehnologic, logistic etc. în așa fel ca numărul acestora să corespundă realității și contextului național;

6) până în anul 2025 vor fi create și dezvoltate câte o școală digitală în fiecare raion/municipiu după conceptul de Școală digitală;

7) până în anul 2030, 80% din instituțiile de învățământ și campusurile acestora vor fi acoperite cu conexiune de internet prin rețelele wi-fi;

8) implementarea cadrului normativ de competențe digitale al Uniunii Europene „DigCompEdu” pentru îmbunătățirea și dezvoltarea la minimum 80% de profesori și educatori a nivelului de bază a competențelor digitale;

Impact scontat. Infrastructură modernă și funcțională; rețea de instituții educaționale optimizată; sistem managerial eficientizat.

V. IMPACTUL PE TERMEN LUNG AL IMPLEMENTĂRII SD „EDUCAȚIA 2030”

În urma implementării Strategiei de dezvoltare „Educația 2030”, „educația va deveni cel mai important factor care determină succesul oamenilor în toate etapele vieții”.

Un nivel mai înalt al educației va contribui la reducerea sărăciei prin dezvoltarea abilităților și cunoștințelor tuturor oamenilor adaptate la cerințele tot mai dinamice ale pieței muncii, influențate de tehnologiile informaționale și de automatizarea locurilor de muncă; va reduce costurile pentru ajutorul de șomaj și alte plăți sociale, precum și va crește eficiența cercetărilor, invențiilor și inovațiilor, ceea ce va duce la creșterea productivității. Astfel, sistemul educațional va genera o creștere economică de calitate și sustenabilă.

Prin educație va fi promovat un mod sănătos de viață, astfel încât să fie majorată speranța de viață sănătoasă, se va reduce rata criminalității și se va îmbunătăți nivelul de prosperitate și împlinire. Nu mai puțin important este faptul că odată cu creșterea accesului la educație de calitate pentru toți oamenii vor fi schimbate atitudini, relațiile sociale se vor îmbunătăți, administrația publică va fi mai responsabilă și receptivă, iar generații întregi vor fi pregătite pentru a contribui la dezvoltarea durabilă a țării.

Totodată, implementarea SD „Educația 2030”, care este ajustată la prioritățile Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, va contribui la atingerea ținutelor naționalizate, aferente Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD), asumate în cadrul “Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030” după cum urmează:

Ținta 4.1: vor fi asigurate condiții ca toate fetele și băieții vor absolvi învățământul primar și secundar gratuit echitabil și calitativ, care va conduce la rezultate relevante și eficiențe ale învățării;

Ținta 4.2: vor fi asigurate condiții pentru ca toate fetele și băieții să aibă acces la dezvoltarea timpurie de calitate, îngrijire și educația preșcolară, astfel încât să fie pregătiți pentru învățământul primar;

Ținta 4.3: va crește înrolarea în învățământul profesional tehnic și superior accesibil și calitativ;

Ținta 4.4: va crește substanțial numărul de tineri și adulți cu competențe relevante pentru piața muncii în contextul învățării pe parcursul întregii vieți;

Ținta 4.5: va fi asigurat accesul egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a persoanelor vulnerabile, inclusiv al persoanelor cu dizabilități și al copiilor în situații vulnerabile și copiilor de etnie romă;

Ținta 4.7: vor fi asigurați toți elevii/ studenții în obținerea de cunoștințe și competențe necesare pentru promovarea dezvoltării durabile, stilurilor de viață durabile, protecției mediului, drepturilor omului, egalității de gen, a culturii păcii și non-violenței, cetățeniei globale și aprecierea diversității culturale și a contribuției culturii la dezvoltarea durabilă;

Ținta 4.8: va fi modernizată infrastructura instituțiilor de învățământ, astfel încât să corespundă necesităților copiilor, fetelor și băieților și persoanelor cu dizabilități și se va oferi un mediu de învățământ sigur, non-violent și incluziv pentru toți;

Ținta 4.9: va fi îmbunătățit managementul educațional la nivel național, regional și instituțional prin asumarea și retribuirea funcțiilor și competențelor dintre entitățile manageriale, dar și prin promovarea unui management participativ și eficient.

Indicatorii de monitorizare a procesului de atingere a țintelor stabilite de prezenta Strategie, care reprezintă o detaliere a țintelor stabilite de Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” sunt prezentate în capitolul ce urmează.

VI. INDICATORI DE MONITORIZARE A IMPLEMENTĂRII ȘI DE EVALUARE A SD „EDUCAȚIA 2030”

Tabelul 1

Indicatori de monitorizare și evaluare

Nr. crt.	Indicatorul	Sursa	Valoarea de referință, anul 2021	Ținta intermediară pentru 2025	Ținta finală pentru 2030
1	2	3	4	5	6
1. Racordarea educației la cerințele și nevoile pieței muncii din perspectiva dezvoltării sustenabile, prin restructurarea mecanismelor de dezvoltare a capitalului uman					
1.	Ponderea programelor de formare profesională tehnică secundară organizate prin învățământul dual, %	Ministerul Educației și Cercetării	17	37	70
2.	Ponderea elevilor din învățământul profesional tehnic secundar cuprinși în programe de formare profesională prin învățământului dual, %	Ministerul Educației și Cercetării	10	40	60
3.	Ponderea fondurilor atrase de la agenții economici de către instituțiile de învățământ din bugetul total, %	Ministerul Educației și Cercetării	–	5	10
4.	Numărul de locuri solicitate în cadrul Comenzii de Stat pentru profilul <i>Științe ale educației</i>	Hotărârea Guvernului nr. 410/2020; Hotărârea	395 (colegii) 1254 (universități)	450 (colegii) 1500 (universități)	500 (colegii) 1600 (universități)

1	2	3	4	5	6
		Guvernului nr. 521/220			
5.	Numărul de centre de ghidare în carieră la nivel național și instituțional	Ministerul Educației și Cercetării	8	10	15
6.	Ponderea tinerilor din grupul NEET, %	Ministerul Educației și Cercetării	26,1	23	20
7.	Ponderea absolvenților din învățământul profesional-tehnic și superior care dețin competențe antreprenoriale și economice, %	Ministerul Educației și Cercetării	40	60	90
8.	Ponderea standardelor de calificare elaborate/actualizate, %	Ministerul Educației și Cercetării	40	60	80
2. Asigurarea accesului la educație de calitate pentru toți pe întreg parcursul vieții					
1.	Ponderea copiilor și tinerilor din învățământul gimnazial cu cunoștințe minime în domeniul științe (a se vedea: Programul pentru Evaluarea Internațională a Elevilor), %	OECD	57,8	73	80
2.	Ponderea elevilor din ultima clasă din învățământul gimnazial cu cunoștințe minime în domeniul citire/lectură (a se vedea: Programul pentru Evaluarea Internațională a Elevilor), %	OECD	54,2	71	80
3.	Ponderea elevilor din ultima clasă din învățământul gimnazial cu cunoștințe minime în domeniul matematică (a se vedea: Programul pentru Evaluarea Internațională a Elevilor), %	OECD	49,7	70	80
4.	Rata brută de cuprindere în educația timpurie, %	BNS	90,3	96	98
5.	Rata brută de cuprindere în învățământul primar, %	BNS	107,8	106	105
6.	Discrepanța dintre rata de cuprindere în învățământul primar din mediul urban și rural, %	BNS	42,2	13	5
7.	Rata brută de cuprindere în învățământul gimnazial, %	BNS	104,3	103	103
8.	Rata brută de absolvire a învățământului gimnazial, %	BNS	82,2	95	98
9.	Rata de cuprindere în învățământ a persoanelor cu vârsta de până la 19 ani, %	BNS	82,1	94	98
10.	Ponderea copiilor cu cerințe educaționale speciale cuprinși în instituțiile de învățământ tip, %	BNS	90	96	98
11.	Ponderea absolvenților cu studii superioare în rândul	BNS	15	17	18

1	2	3	4	5	6
	populației cu vârsta de 30-34 ani, %				
12.	Indicele parității pe sexe, nivel terțiar	BNS	1,4 (2020/21)	1,1	1,0
13.	Rata brută de participare a copiilor romi în învățământul primar și secundar, %	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD)	54 (2018)	65	75
14.	Raportul elevi/cadru didactic	Educația 2020	12	12,5	13
15.	Rata abandonului timpuriu al activității didactice, %	Ministerul Educației și Cercetării	5,6	3	1
16.	Rata de promovare a examenului de gimnaziu 2021	Ministerul Educației și Cercetării	99,31	99,7	100
17.	Rata de promovare a examenului de bacalaureat a absolvenților de liceu 2019-2021: total; urban; rural	Ministerul Educației și Cercetării	95,7-93,98 89,12-94,69 84,5-91,39	96,0 97,0 94,0	97,0 98,0 96,0
18.	Rata abandonului școlar, %	Ministerul Educației și Cercetării	0,083	0,060	0,050
19.	Ponderea instituțiilor de educație timpurie care asigură condiții pentru educația incluzivă, %	Ministerul Educației și Cercetării	60	80	90
20.	Ponderea instituțiilor de învățământ general care asigură condiții pentru educația incluzivă, %	Ministerul Educației și Cercetării	60	80	90
21.	Ponderea copiilor/elevilor implicați în activitățile extrașcolare: băieți/fete, %	Ministerul Educației și Cercetării	18/ 24	50	70
22.	Ponderea copiilor/elevilor aflați în situații de risc implicați în activități extrașcolare: urban/rural, %	Ministerul Educației și Cercetării	16/ 36	50	60
23.	Numărul de elevi, studenți cuprinși în învățământ, mii	BNS	442,3		
24.	Continuarea studiilor din învățământul gimnazial în cel liceal și profesional tehnic, %	BNS	44,5 43,9		
25.	Continuarea studiilor din învățământul liceal în învățământul profesional tehnic și învățământul superior, %	BNS	2,4 71,0		
26.	Rata de cuprindere în educația timpurie, %	BNS	71,9	73,0	80,0
27.	Distribuirea elevilor pe sexe în învățământul profesional tehnic, % băieți/ fete	BNS	73,3/ 26,7	66,0/34,0	60,0/40,0
28.	Ponderea numărului de studenți-bursieri din numărul total de studenți cu finanțare	BNS	70	45 cu burse majorate	50 cu burse majorate

1	2	3	4	5	6
	bugetară în învățământul superior, %				
29.	Numărul de studenți străini în instituțiile de învățământ superior, mii	BNS	5154		
3. Asigurarea sistemului educațional de toate nivelurile și formele de învățământ cu personal didactic/științifico-didactic și managerial calificat, competent, motivat și competitiv					
1.	Câștigul salarial mediu lunar net al cadrelor didactice în învățământ în raport cu câștigul salarial mediu lunar net pe economie, %	BNS	103,1	110,0	140,0
2.	Ponderea absolvenților din domeniul științe ale educației angajați în câmpul muncii după absolvire, %	Ministerul Educației și Cercetării	48	60	70
3.	Vârsta medie a cadrelor didactice în învățământ, ani	Ministerul Educației și Cercetării	47	43	40
4.	Ponderea cadrelor didactice cu grad didactic unu și superior, %	Ministerul Educației și Cercetării	20	25	30
5.	Ponderea cadrelor didactice cu titlu științific, științifico-didactic în învățământul superior, %	Ministerul Educației și Cercetării	58,5	70	80
6.	Ponderea cadrelor didactice cu studii superioare în instituțiile de educație timpurie, %	BNS	63,1	64,0	70,0
7.	Ponderea cadrelor didactice în instituțiile de învățământ primar și secundar general, %	BNS	56,9	57,0	65,0
4. Consolidarea coeziunii socioeducaționale pentru educație de calitate prin conjugarea eforturilor tuturor factorilor și actanților procesului educațional					
1.	Ponderea copiilor/elevilor aflați în situație de risc ce beneficiază de asistență socioeducațională, %	Ministerul Educației și Cercetării	50	80	90
2.	Ponderea părinților ce au urmat programe de educație parentală, %	Ministerul Educației și Cercetării	10	30	40
3.	Ponderea elevilor/studentilor implicați în programe comunitare, %	Ministerul Educației și Cercetării	10	30	40
5. Crearea noilor medii, eficiente și motivante, de dezvoltare și învățare pe parcursul vieții pentru toți cetățenii					
1.	Ponderea disciplinelor școlare asigurate cu manuale, %	Ministerul Educației și Cercetării	100	100	100
2.	Ponderea instituțiilor de educație timpurie asigurate cu mijloace didactice moderne, %	Ministerul Educației și Cercetării	60	80	90
6. Îmbunătățirea funcționalității sistemului educațional prin implementarea eficientă a tehnologiilor digitale pentru asigurarea calității și sustenabilității educației					
1.	Numărul mediu de elevi la un calculator	BNS	9	5	3

1	2	3	4	5	6
2.	Capacitatea conexiunii la internet per elev, Mb/s	Ministerul Educației și Cercetării	85	270	400
3.	Ponderea instituțiilor de învățământ dotate conform standardelor TIC, %	Ministerul Educației și Cercetării	–	50	80
4.	Ponderea cadrelor didactice certificate TIC, %	Ministerul Educației și Cercetării	–	25	50

7. Asigurarea oportunităților de învățare și educație pentru toți cetățenii pe tot parcursul vieții în context formal, nonformal și informal

1.	Numărul de elevi în Centre de creație, mii	Educația 2020	40,7	60,0	70,0
2.	Numărul de elevi în școlile de arte, mii	Educația 2020	22,1	24	30
3.	Numărul de elevi în școlile sportive, mii	Educația 2020	37,1	45,0	50,0
4.	Creșterea numărului de prestatori de educație a adulților	Ministerul Educației și Cercetării	100	105	110
5.	Rata acoperirii necesităților de validare și certificare a competențelor obținute în contexte de educație nonformală și informală, %	Ministerul Educației și Cercetării	5	30	60
6.	Numărul de programe de învățare și educație formală a adulților	Ministerul Educației și Cercetării	800	900	1000
7.	Rata de participare a tinerilor și adulților (15-64 ani) în educația formală și nonformală pe parcursul vieții, %	BNS	31,2	50,0	60,0

8. Promovarea inovațiilor și a schimbărilor în educație prin dezvoltarea cercetării științifice

1.	Creșterea numărului de proiecte de cercetare câștigate, cu participarea universităților în concursuri naționale și internaționale, %	Ministerul Educației și Cercetării	-	10	10
2.	Numărul de teze de doctorat/postdoctorat susținute la 100 mii de locuitori	IDSİ	15	17	20
3.	Numărul de doctori/doctori habilitați în științe raportat la numărul total de cercetători științifici, %	BNS	40	50	55
4.	Numărul de doctoranzi înmatriculați, mii, cu frecvență/cu frecvență redusă	BNS	1680/ 367		
5.	Ponderea proiectelor aplicative implementate în sistemul de învățământ, realizate la comanda Ministerul Educației și Cercetării, %	Ministerul Educației și Cercetării	4	10	15

9. Creșterea performanțelor sectorului Educație prin eficientizarea rețelei, modernizarea infrastructurii și consolidarea capacității manageriale și a culturii calității la toate nivelurile sistemului educațional

1	2	3	4	5	6
1.	Ponderea instituțiilor de învățământ acreditate: învățământ general; învățământ profesional tehnic; învățământ superior, %	Ministerul Educației și Cercetării	0 0 0	20 20 20	30 30 30
2.	Ponderea managerilor formați în domeniul managementului strategic, %	Ministerul Educației și Cercetării	...	70	80
3.	Ponderea instituțiilor de învățământ general cu infrastructură și bază tehnico-materială modernă, %	Ministerul Educației și Cercetării	50	80	100
4.	Ponderea instituțiilor de învățământ profesional tehnic asigurate cu infrastructură și bază tehnico-materială modernă, %	Ministerul Educației și Cercetării	50	80	100
5.	Ponderea instituțiilor de învățământ superior asigurate cu infrastructură și bază tehnico-materială modernă, %	Ministerul Educației și Cercetării	50	80	100
6.	Ponderea beneficiarilor implicați în procesul de consultare și luare a deciziilor în educație, %	Ministerul Educației și Cercetării	20	40	50

VII. RISCURI ÎN IMPLEMENTAREA SD „EDUCAȚIA 2030” ȘI MĂSURI DE PREVENIREȘI CONTRACARARE A ACESTORA

Implementarea eficientă a SD „Educația 2030” presupune crearea unor condiții și oportunități:

existența voinței politice la diferite niveluri privind asigurarea implementării SD „Educația 2030” ca prioritate națională;

asigurarea financiară, metodologică, logistică etc. a implementării SD „Educația 2030”;

elaborarea unui plan de acțiuni realist, coerent de realizare a obiectivelor SD „Educația 2030”;

elaborarea strategiilor și a programelor de dezvoltare a educației la nivel local și instituțional, corelate cu SD „Educația 2030”;

formarea resurselor umane, experților, organizarea consultărilor privind implementarea SD „Educația 2030”.

Conceptul de implementare a SD „Educația 2030” trebuie să se axeze pe câteva principii determinante:

principiul lecțiilor învățate în urma implementării strategiilor precedente (a se vedea Raportul de evaluare complementară a sectorului educației, 2019);

principiul planificării operaționale coerente cu direcțiile strategice de acțiuni la toate nivelurile;

principiul pregătirii și motivării resurselor umane pentru acceptarea și promovarea schimbărilor;

principiul respectării politicilor financiare privind realizarea obiectivelor generale și specifice;

principiul respectării angajamentelor naționale și internaționale;

principiul responsabilității factorilor implicați în realizarea SD „Educația 2030”;
principiul implementării SD „Educația 2030” pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

Așadar, implementarea SD „Educația 2030” presupune valorificarea următoarelor mecanisme:

Programul și Planul de acțiuni pentru implementarea SD „Educația 2030”;

Programul și Planul de acțiuni pentru implementarea SD „Educația 2030” la nivel local și instituțional;

operarea modificărilor în Codul Educației al Republicii Moldova nr. 152/2014, în alte documente de politici educaționale;

corelarea implementării SD „Educația 2030” cu implementarea strategiilor în alte sectoare ale economiei naționale;

formarea resurselor umane privind implementarea SD „Educația 2030”;

Finanțarea adecvată a implementării SD „Educația 2030”;

Identificarea și aplicarea unor proiecte speciale;

Planuri de activități ale Ministerului Educației și Cercetării; ale direcțiilor raionale/municipale de învățământ.

Totodată, implementarea SD „Educația 2030” este expusă următoarelor riscuri:

Tabelul 2

Riscurile de implementare a SD „Educația 2030”

Nr. crt.	Riscuri anticipate	Probabilitate joasă/medie/înaltă	Impact mic/mediu/mare	Măsuri de atenuare a riscurilor
1	2	3	4	5
1.	Apariția provocărilor negative care diminuează capacitatea autorităților, agenților educaționali de a influența angajamentele SD „Educația 2030” (criza de securitate, pandemia COVID-19, criza economică, criza energetică etc.)	înaltă	mare	Asigurarea că SD „Educația 2030” va fi un document de politici în continuă monitorizare și revizuire în funcție de schimbările contextului extern. Identificarea timpurie, anticipată a riscurilor, accentul fiind pus pe valorificarea obiectivelor de reziliență a sistemului de educație
2.	Nivel scăzut de capacități umane, financiare, logistice etc. de implementare eficientă a SD „Educația 2030”	înaltă	mare	Corelarea continuă a volumului de finanțare a implementării SD „Educația 2030” cu nivelul de inflație, dinamica dezvoltării socioeconomice a țării, cu apariția unor noi provocări și noi probleme. Organizarea periodică a dezbaterilor privind rezultatele implementării SD „Educația 2030” la diferite niveluri și introducerea unor schimbări/ modificări și/sau în modul de implementare a acesteia.

1	2	3	4	5
				Organizarea permanentă a formării resurselor umane implicate în implementarea SD „Educația 2030”. Gestionarea continuă a proceselor de elaborare și implementare a planurilor locale și instituționale de dezvoltare a învățământului, concepute în baza SD „Educația 2030”
3.	Lipsa consensului politic între grupurile vizate de SD „Educația 2030” privind politicile educaționale, dezvoltarea învățământului superior, cercetarea științifică, educația interculturală etc.	medie	mare	Asigurarea cadrului normativ și metodologic de implementare a SD „Educația 2030”. Organizarea periodică a dezbaterilor cu diferite grupuri interesate privind cadrul valoric al SD „Educația 2030”
4.	Instabilitatea politică continuă	înaltă	mare	Promovarea consensului și toleranței față de diferite puncte de vedere. Axarea pe prioritățile și legitățile generale de dezvoltare a educației. Manifestarea unei atitudini negative față de partidele politice, care nu promovează educația ca prioritate națională

VIII. AUTORITĂȚI/INSTITUȚII RESPONSABILE DE IMPLEMENTAREA SD „EDUCAȚIA 2030”

SD „Educația 2030” va fi aprobată de către Guvern. Responsabilitatea primară pentru monitorizarea și implementarea SD „Educația 2030” revine Ministerului Educației și Cercetării, precum și ministerelor de ramură: Ministerului Economiei, Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, Ministerului Sănătății, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, altor ministere care au în subordine instituții de învățământ. În scopul implementării obiectivelor SD „Educația 2030”, anual, Ministerul Educației și Cercetării, precum și ministerele de ramură vor planifica mijloace financiare în bugetele instituționale în conformitate cu atribuțiile și responsabilitățile în domeniile de implicare. Planificarea mijloacelor financiare pe termen mediu se va realiza prin CBTM. Utilizarea resurselor umane și bugetare necesare pentru implementarea obiectivelor Strategiei vor fi din contul statelor-limită de personal și programelor bugetare aprobate.

La nivel local, responsabilitatea implementării SD „Educația 2030” revine organelor locale de specialitate în domeniul învățământului, administrației publice locale, instituțiilor de învățământ.

IX. PROCEDURI DE RAPORTARE

Evaluarea întregului proces de implementare a SD „Educația 2030” se va realiza de către Ministerul Educației și Cercetării în conformitate cu indicatorii stabiliți pentru fiecare obiectiv strategic și specific care relevă valoarea de referință și țintă pentru anul 2030.

Acești indicatori vor fi considerați de bază în elaborarea *programelor organelor locale de specialitate în domeniul învățământului*, precum și a *strategiilor de dezvoltare instituțională* la nivel de învățământ general, profesional tehnic, superior și pentru adulți.

Pentru asigurarea monitorizării eficiente și obiective, BNS, alți producători de statistici oficiale, deținători de date administrative și, în primul rând, direcțiile raionale/municipale de învățământ, instituțiile de învățământ vor asigura colectarea datelor conform criteriilor menționate.

Ținând cont de dinamica schimbărilor pe plan internațional și național, dar și de orizontul pe termen lung al SD „Educația 2030”, valorile de referință se vor actualiza și se vor extinde pe întreaga perioadă de implementare a acesteia. Prin urmare, va fi necesară o revizuire a scenariilor și a demersurilor de dezvoltare a educației pe termen lung.

În afară de metodele tradiționale de acumulare/colectare a datelor statistice privind eficiența implementării SD „Educația 2030”, vor fi aplicate și metode calitative de colectare și prelucrare a datelor statistice privind educația. Se propune ca monitorizarea și evaluarea SD „Educația 2030” să fie efectuată din perspectiva a două planuri: prin expertiza internă și expertiza externă. În acest sens, Ministerul Educației și Cercetării va crea toate condițiile normative, metodologice și organizaționale privind asigurarea monitorizării și evaluării SD „Educația 2030”.

Pe parcursul implementării SD „Educația 2030” vor fi realizate următoarele acțiuni de monitorizare și evaluare:

1) monitorizarea anuală a implementării SD „Educația 2030”, raportul de progres fiind inclus în raportul anual al Ministerului Educației și Cercetării;

2) monitorizarea și evaluarea intermediară privind implementarea SD „Educația 2030”, care se va realiza în semestrul I al anului 2026;

3) monitorizarea și evaluarea finală privind implementarea SD „Educația 2030”, care se va realiza în semestrul I al anului 2031.

Rapoartele anuale, intermediare și finale de monitorizare și evaluare a SD „Educația 2030” vor fi elaborate de Ministerul Educației și Cercetării în cooperare cu autoritățile implicate, instituțiile de învățământ din subordine, OLSÎD și partenerii naționali și internaționali și vor fi prezentate Guvernului. Rapoartele vor fi discutate public și plasate pe pagina web oficială a Ministerului Educației și Cercetării pentru transparență.

Raportarea privind realizarea/implementarea SD „Educația 2030” va fi realizată în baza următoarelor modalități:

1) prin colectarea de informații la nivel instituțional și la nivel raional/ municipal în baza unui sistem de indicatori;

2) prin colectarea și prelucrarea informațiilor respective în cadrul realizării unor proiecte științifice;

3) prin colectarea și prelucrarea informațiilor de către grupuri temporale de experți, create în acest sens de Ministerul Educației și Cercetării;

4) prin acumularea și prelucrarea informațiilor de către Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare în procesul de acreditare a instituțiilor de învățământ;

5) Ministerul Educației și Cercetării va crea o bază de date privind implementarea SD „Educația 2030” drept sursă de elaborare a rapoartelor anuale privind eficiența implementării acesteia, precum și de operare a modificărilor respective în politicile educaționale dictate de rezultatele monitorizării.